

Tabiiyetten Çatışmaya Akkoyunlu Timurlu İlişkileri

 HASAN TAŞKIRAN^a

Geliş Tarihi: 22.01.2020 | Kabul Tarihi: 26.03.2020

Öz: İlhanlı devletinin yıkılmasıyla Anadolu'nun doğusunda Oğuzlar'ın Bayındır kolu tarafından teşkilatlanmış olan Akkoyunlar, beylik teşekkülü evresinden itibaren Timurlularla metbû ve tabîlik hukuku çerçevesinde dostane münasebetler geliştirdi. Kara Yülük Osman Bey'in 1400'den itibaren Emir Timur'u metbû kabul etmesiyle başlayan münasebetler sonraki Akkoyunlu Beyleri tarafından siyasi, askeri ve akrabalık ilişkileriyle geliştirilmeye çalışıldı. Akkoyunlu Beyleri ezeli düşmanları Kara Koyunlara karşı Timur ve Timurlu Mirzaları bir koruyucu olarak görmekteydiler. Osman Bey'in ölümünden sonra Ali Bey (1435-1438), Hamza Bey (1438-1444) ve Cihangir Mirza (1444-1453) döneminde Akkoyunlu Timurlu ilişkileri durağan bir sürece girdi. Ancak bu anlayış Uzun Hasan Bey'in Akkoyunların başına geçmesiyle değişti. Güçlü Akkoyunlu devleti müteffiki olan Timurlularla doğrudan çatışmaya başladı. Bu çatışma, Akkoyunlu Uzun Hasan Bey'in Timurluların son güçlü hükümdarı Ebû Said'i öldürmesi ve Timuruluların iç işlerine müdahalesiyle son buldu. Bu makale, Kara Yülük Osman Bey döneminden başlayıp Uzun Hasan dönemine kadar süren Akkoyunların Timurlularla kurdukları siyasi, askeri ve akrabalık münasebetlerini tarihsel süreç içerisindeki değişimlerini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Akkoyunlar, Timur, Kara Yülük Osman, Şahruh, Ebû Said, Uzun Hasan.

^a Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
htaskiran27@gmail.com

Aqqoyunlu Timurid Relations from Allegiance to Conflict

Abstract: With the collapse of the Ilkhanate, the Aqqoyunlu state organized by the Bayindir tribe of Oghuz developed friendly relationships with the Timur within the framework of liege and naturalness. The relationships which have begun since the 1400s with Qara Osman Osman Beg's acception Amir Timur as an overlord was tried to be developed politic, military and kinship connections by the later Aqqoyuns begs. The Aqqoyunlu begs regarded Timur and Timurs lords guardian against their nemesis, The Qara Qoyunlus. After the death of Osman Beg, Ali Beg (1435-1438), Hamza Beg (1438-1444), and Cihangir Mirza (1444-1453) entered a stable process in the Timurid relations Aqqoyunlu. However, this perception changed when Uzun Hasan Beg came to the throne of Aqqoyuns. A strong Aqqoyunlu State began to clash directly with its former friend Timurids. This conflict ended with Akkoyunlu Uzun Hasan Bey killing the last powerful ruler of Timurids, Abu Said and interfering with the internal affairs of Timureans. This article analyzes the change in political, military and kinship relations between the Aqqoyuns with Timur from Qara Osman Osman Beg period to Uzun Hasan in the historical process.

Keywords: Aqqoyunlu, Timur, Qara Osman, Shahrukh, Abu Said, Uzun Hasan.

Giriş

Moğol istilâsı sonrası Anadolu'da birçok Türk beyliği kuruldu. Bu beyliklerden biri de Oğuzların Üçok koluna mensup Bayındır boyu tarafından kurulan Akkoyunlardı. Kaynaklarda bu beyliğe ilk defa 1340'da Trabzon Rum imparatorluğu'na karşı giriştikleri akınlar dolayısıyla yer verilmiştir. Akkoyunlular, 1340-1343 tarihleri arasında Trabzon'a birden fazla akın düzenlediler. Bu akınların hangi Akkoyunlu Beyi tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Ancak 1348'de Trabzon İmparatorluğu'na karşı yapılan saldırılarda Tur Ali Bey'in (1340-1363) adı zikredilmektedir. Tur Ali Bey'den sonra sırasıyla oğlu Kutlu Bey (1363-1389), Kutlu Bey'in oğlu Ahmed Bey (1389-1403) Akkoyunluları yönetti.¹ Adı geçen beyler döneminde Akkoyunlar Bayburt, Erzincan ve Sivas dolaylarında göçebe olarak varlıklarını sürdürmekteydiler. Bu bölgedeki merkezi güçler olan Erzincan hâkimi Mutaharten ile Sivas ve Kayseri hâkimi Kadı Burhâneddin ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştılar. Ancak Mutaharten, Kutlu Bey'in vefatını fırsat bilerek Akkoyunlara saldırdı. Mallarını, hayvanlarını, yağma ederek aradaki müttefikliği bozdu. Mutaharten'in bu saldırısına Akkoyunlar, onu mağlup ederek cevap verdiler. Bu durum Ahmed Bey'in Kadı Burhâneddin ile yakınlaşmasına yol açtı.² Ahmed Bey döneminde Akkoyunlar, sürekli Mutaharten ve Kadı Burhâneddin'in arasında kaldılar. Ahmed Bey, Kadı Burhâneddin ile karşı karşıya gelmekten uzak durarak onunla iyi ilişkiler geliştirmeye çalıştı.

¹ Adnan Sadık Erzi, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *Belleten*, C. XVII, S. 70, Ankara 1954, s. 188-189; İlhan Erdem, "Osman Bey'in ölümünden Uzun Hasan Padişah'a Ak-Koyunlular (1435-1456)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.32, 2002, s. 104; Faruk Sümer, "Akkoyunlar", *DİA*, C. 2, TDV. Yayınları, İstanbul 1989, s. 270-274; Mükrimin Halil Yınanç, "Akkoyunlular", *İA*, C. I, MEB Yayınları, İstanbul 1978, 251-270.

² Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, *Bezm u Rezm*, (Çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 342-343; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhâneddin Ahmed", *Belleten*, C. XXXII, S. 126, (Nisan), 1968, s. 191-245; Mirza Bala, "Kadı Bürhaneddin", *İA*, C. VI, MEB Yayınları, İstanbul 1978, 46-48; Abdülkerim Özaydın, "Kadı Burhaneddin", *DİA*, C. 24, TDV. Yayınları, İstanbul 2001, s. 74-75.

Ahmed Bey'den sonra Akkoyunların başına Kara Yülük Osman Bey** (1403-1435) geçti. Osman Bey zamanında Kadı Burhâneddin ile münasebetler çatışma eksenine taşındı. Bu çatışma hali Kadı Burhâneddin'in Osman Bey tarafından öldürülmesine kadar devam etti. Kadı Burhâneddin'in öldürülmesi; Osman Bey ve Timur'un yakınlaşmasına hatta Osman Bey'in Timur'u metbu olarak kabul etmesine neden oldu.³ Osman Bey döneminden itibaren Akkoyunlu Beyliği ile Timurlu münasebetleri, Akkoyunlu Beylerin rakiplerine karşı hep güçlü müttefiklerle ittifak bloğu oluşturmak üzerine kuruldu. Bu yolla bölgesel üstünlüğü kazanan Akkoyunlular, aynı zamanda çıkarlarını ve topraklarını muhafaza edebilmişlerdi.

1. Timur'un Batı Seferleri Sürecinde (1393-1402) Akkoyunluların Durumu

Emir Timur'un Ortadoğu ve Anadolu (1393-1402)'ya yönelik seferleri sırasında Irak, Suriye ve Anadolu'da siyasi birlik ve beraberlikten uzak birçok bölgesel güç mevcuttu.⁴ Akkoyunlu Beyleri, bu siyasi parçalanmışlık içerisinde Erzincan Emîri Mutaharten ve Kadı Burhâneddin arasında kalarak kendi içlerinde bir mücadeleye tutuşmuşlardı.⁵ Akkoyunluların liderliğine Kutlu Bey'in ölümünden sonra oğlu Ahmed Bey (1389-1403) geçti. Bu dönemde Kadı Burhâneddin ile iyi ilişkiler geliştirilirken Erzincan Emîri Mutaharten ile münasebetler bozuldu. 1379'ta Kadı Burhâneddin ve Eratnaoğlu Ahmed Bey, Emir Mutaharten'i tehdit etselerde Kutlu Bey, Emir Mutaharten'in yanında yer alarak ona destek sağladı. Bu iyi ilişkiler Kutlu Bey'in ölmesiyle son bulacaktı.⁶

Kutlu Bey'in ölümünü fırsat bilen Mutaharten, Akkoyunlulara

** Metin içinde bundan sonra "Osman Bey" olarak kullanılacaktır.

³ İlhan Erdem, "Akkoyunlu Devleti'nin Kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in Hayatı ve Faaliyetleri", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXXIV, S. 1-2, Ankara 1990, s. 100.

⁴ Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, TTK Yayınları, Ankara 1989, s. 3-9.

⁵ John E. Woods, *Akkoyunlular*, (Çev. Sibel Özbudun), Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, s. 78-79.

⁶ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 158-160.

saldırıp mallarını yağmalayarak aradaki dostluğu bozdu. Malları yağmalanan Kutlu Bey'in oğlu Ahmed Bey ağırlıklarıyla Mutaharten'e karşı saldırıya geçti. Saldırıları karşısında yaralanan Mutaharten, askeri olarak da büyük kayıplar verdi. Öç almak için hazırlıklar yapsa da çok geçmeden Akkoyunluların karşısında duramayacağını anlayıp savaşmaktan vazgeçti. Barış için de Emir Yalman'ı Akkoyunlara gönderdi. Buna karşılık Ahmed Bey ve etrafındakiler, Mutaharten'in bu girişimini güçsüzlük ve korkaklık olarak niteleyip karşı bir saldırıya giriştiler. Saldırıları sonucunda Mutaharten büyük kayıplar verdi.⁷ Bu mağlubiyet, onu Akkoyunların ezeli düşmanı Kara Koyunlara yakınlaştırdı. Nitekim Emîr Mutaharten, Ahmed Bey'e karşı Kara Koyunlu Kara Mehmed ile ittifak kurdu. Bu ittifakın saldırıları neticesinde Akkoyunlar bozguna uğradı.⁸ Bunun üzerine Akkoyunlular Kadı Burhâneddin'e sığındılar. Kadı Burhâneddin, eski düşmanı olan Akkoyunluların askeri gücünden istifade edebileceğini düşünerek onları kabul etti ve Ahmed Bey'e hilat giydirdi.⁹

Akkoyunlu Beyleri arasında mücadeleler baş gösterince Kadı Burhâneddin ile de ilişkiler bozulmaya başladı. Akkoyunluların başına geçmek isteyen Hüseyin Bey, Kadı Burhâneddin'in nezdinde kardeşi Ahmed Bey'in itibarını düşürmek ve bu yolla onu yıpratmak şeklinde bir politika yürütmeye kalkıştı. Bunun için Hüseyin Bey; Ahmed Bey'in gizliden Memlûkler ile münasebete geçip Yelboğa en-Nasîrî'ye bir haberci göndererek Umu-roğlu'nun Dulkadiroğlu Halil Bey'i öldürmesi nedeniyle ona hediyeler ve hilat verdiğini, Kadı Burhâneddin'e söyledi. Kadı Burhâneddin, bu sözlere itibar etmemekteydi. Ancak Kadı Burhâneddin, Ahmed Bey'in kendisine tam manasıyla sadık olmadığını da düşünmekteydi.¹⁰ İki bey arasında karşılıklı bir

⁷ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 342-343

⁸ Faruk Sümer, *Kara Koyunlar (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*, C.1, TTK Yayınları, Ankara 1967, s. 49.

⁹ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 343.

¹⁰ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 344; Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devri Memlûk Sultanlığı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1961, s. 57.

güvensizlik söz konusuydu. Bu güvensizlik Amasya şehrinin alınması olayında belirginleşmişti. Nitekim Kadı Burhâneddin Turhal Kalesi'ni ele geçirdiği sırada Ahmed Bey, onu Amasya'nın alınması için teşvik etmeye çalışmaktaydı. Ahmed Bey'in bu çabası sonucunda Kadı Burhâneddin, Turhal Kalesi'ne bir askeri birlik bırakarak Amasya'ya yöneldi. Kadı Burhâneddin, bu sefer sırasında konak yerinde Ahmed Bey'in sefere iştirak etmediğini fark etti. Ahmed Bey'in nerede olduğunu sorduğunda Kadı'ya Ahmed Bey'in hastalandığı ve bu yüzden sefere katılmadığı bildirildi. Ancak Kadı, Amasya önlerine vardığında Akkoyunlu birliklerinin ordudan ayrıldığını gördü. Kadı Burhâneddin, Amasya'yı müdafa eden şehrin hâkimi Ahmed Bey ve askerlerini bozguna uğrattı. Ancak Amasya önlerine geldiğinde şehrin savunmasının hazır olduğunu görmüş, seferde yer almayan Akkoyunlu Ahmed Bey'in sefer haberini önceden Amasya hâkimine verdiğini düşünmüştü.¹¹ Ahmed Bey, bu sıralarda Tokat önlerinde bulunmaktaydı. Bunu bilen Kadı Burhâneddin onu cezalandırmak için Amasya'dan Tokat'a hareket etti. Kadı'nın kendisinin üzerine yürüdüğünü anlayan Ahmed Bey, hızlıca ona bağlılık bildirdi. Bunun üzerine Kadı onu affetti ve böylece ittifakları da tazelenmiş oldu.¹²

Ahmed Bey, müttefikliğin gereği olarak 1395'te Kadı Burhâneddin'in Erzincan seferine askeri destek verdi. Kadı'nın yaklaşık olarak bir ay boyunca Erzincan'ı kuşatıp dövmesi sırasında Ahmed Bey de ona destek oldu.¹³ Kadı Burhâneddin'in Erzincan seferi bu şehirle sınırlı kalmadı. Ahmed Bey ile birlikte saldırı sahasını genişleterek Bayburt'a kadar olan bölgeleri yağmaladılar. Bu sefer sonucunda Kadı Burhâneddin Sivas'a dönmüştü. Bunu fırsat bilen Emir Mutaharten, Kemah'a saldırdı. 1396'da ikinci kez Erzincan üzerine sefere çıkacağı sırada onunla birlikte hareket eden Ahmed Bey'e karşı bir isyan çıktı. Ahmed Bey'e karşı kardeşi Osman Bey isyan ederek Kemah ve

¹¹ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 347-348.

¹² Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 351-352.

¹³ Yaşar Yücel, *Kadı Burhâneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1970, s. 155.

havalisine saldırıp yağmalamaya başladı. Kadı Burhâneddin bu durumu öğrenince ordusunu Osman Bey'in üzerine gönderdi. Buna karşılık Osman Bey, Kemah önlerinden çekildi. Kadı Burhâneddin onun peşinden askerlerini gönderdi. Ancak Osman Bey'e zarar verilmemesi talimatını verdi. Kadı Burhâneddin, Osman Bey'e yakınlarından birini göndererek onun gönlünü aldı. Hatta arasında hiçbir düşmanlık olmadığı gerekçesiyle onu affetti.¹⁴ Bu hadiseden sonra Osman Bey, emrindeki Akkoyunlu birlikleriyle Kadı Burhâneddin'in emrine girdi. Osman Bey, Kadı Burhâneddin'in hizmetinde bulunarak birkaç hadisede yararlılıklar da gösterdi.

Kadı Burhâneddin, Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey ile hareket eden Kayseri valisi ve aynı zamanda dayısı olduğu Şeyh Müeyyed'i cezalandırmak için 1396 tarihinde onun üzerine harekete geçti.¹⁵ Kayseri üzerine sefere çıkan Kadı Burhâneddin, şehri aldıysa da Şeyh Müeyyed kaleye kaçtı. Osman Bey ağırlıklılarıyla birlikte bu sefere katıldı. Mücadelenin devam ettiği sırada Osman Bey, ikisinin arasına girerek sulh yoluna başvurdu. İsyanın son bulması için Şeyh Müeyyed'in canına zarar gelmemesi karşılığında Kadı Burhâneddin'den eman aldı.¹⁶ Şeyh Müeyyed, Kadı Burhâneddin'e teslim oldu. Ancak Kadı Burhâneddin sözünde durmayarak Şeyh Müeyyed'i öldürdü.¹⁷ Bunun üzerine Osman Bey ile Kadı Burhâneddin'in arası açıldı. Osman Bey, Kadı'nın yanından ayrılarak 600 nöke-riyle birlikte Divriği'e çekildi. Bunun üzerine Kadı Burhâneddin, Osman'ı cezalandırmak üzere yaklaşık 20 bin kişilik bir ordu ile onun üzerine yürüdü. Rum ile Şam'ın sınırı kabul edilen Karabel'de¹⁸ Osman Bey komutasındaki Akkoyunlu asker-

¹⁴ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 438-439.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 164.

¹⁶ Ebû Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Türkçe Terc. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 40-41; (Ayrıca Farsçası için Bkz.; Ebû Bekr-i Tihrânî, *Kitâb-ı Diyârbekriyye*, C.1, (Yayımlayanlar, Necati Lugan ve Faruk Sümer), TTK Yayınları, Ankara 1993, s. 43-44.)

¹⁷ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, s. 473-474.

¹⁸ Karabel, Sivas ve Divri arasında, Sivas'a yaklaşık 60 km uzaklıkta bir yerdir.

leri, Kadı Burhâneddin'in ordusunu yendiler. Mağlup olan Kadı Burhâneddin burada Osman Bey'e esir düştü. Sivas önlerine gelen Osman Bey şehri almak istedi. Ancak şehiri teslim almayacağını anlayan Osman Bey, Kadı Burhâneddin'i burada öldürdü (1398).¹⁹

Akkoyunlar, Kadı Burhâneddin'in öldürülmesinden sonra Sivas ve Kayseri hattı üzerinde giderek güçlenmeye başladılar. Bunun yanı sıra bölgede etkili olmak isteyen başta Timur olmak üzere Emir Mutaharten, Memlukler ve Osmanlılar; Kadı Burhâneddin'in ölümüyle dolayı önemli bir muhaleften kurtulmuş oldular.²⁰ Esasen Osman'ın bu başarısı onu Timur'a yakınlaştırdığı gibi kısa süre sonra Timur'un Anadolu seferlerine çıkmasındaki temel belirleyici unsur olacaktı.

2. Akkoyunluların Timur ile İlk Temasları

Timur, Osman Bey'in Kadı Burhâneddin'i öldürdüğü haberi Hindistan seferi sırasında aldı. Timur, haber karşısında çok sevindi. ²¹ Böylece Timur, Anadolu'da kendisine karşı en şiddetli muhalefeti yürüten Kadı Burhâneddin'den kurtulmuş oldu. Ayrıca Anadolu ve Suriye hattında Timur karşıtlığı üzerine kurulmak istenilen Kadı Burhâneddin, Osmanlı ve Memlûkler ittifakı da ortadan kalktı.²²

Osman Bey, Kadı Burhâneddin'i öldürdükten sonra Sivas'ı

¹⁹ Ebû Bekr-i Tihârî, s. 41; İbni Tagrıberdî, *En-Nücûmu'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, (Çev. D. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 312; Abdülkerim Özaydın, "Kadı Burhâneddin", *DİA*, C. 24, TDV. Yayınları, İstanbul 2001, s. 74-75; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 11.

²⁰ Erdem, "Akkoyunlu Devleti'nin Kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in Hayatı ve Faaliyetleri", s. 100.

²¹ İbn Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, (Çev. D. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2012, s. 172-173; Musa Şamil Yüksel, *El-Makrizi (Kitab es-Suluk) ve İbn Hacer (Inba' el-Gumr) de Timur İle İlgili Kayıtlar Ve Çağdaş Arap Tarihçilerine Göre Timur Tasviri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 16-17.

²² İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 24; Cüneyt Kanat, "Orta Doğu'da Hâkimiyet Mücadelesi (1382-1447) Memlûk-Timurlu Münasebetleri", *Türkler*, C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 134-143; Saadetin Baştürk, "Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri, Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları", *History Studies*, C. 2, S. Özel Sayı, 2010, s. 17-18.

almaya çalıştı. Ancak şehir halkı mukavemet göstererek kenti, Osman Bey'e teslim etmek istemedi. Sivas halkı Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid'e haber yollayarak yardım talebinde bulundu. Bu talep karşısında Yıldırım Bayezid, oğlu Süleyman Çelebi'yi Sivas'a yardım için gönderdi.²³ Süleyman Çelebi'nin Sivas'a doğru yol aldığını öğrenen Osman Bey, şehrin kuşatmasını kaldırarak kendisinin ve Kadı Burhâneddin'in eski düşmanını Erzincan Emîri Mutaharten'in yanına gitti. Böylece ikili arasındaki düşmanlık son buldu.²⁴ Osman Bey'in Mutaharten'e başvurması onun Timur ile münasebetlerinin başlangıcını oluşturmaktadır. Nitekim Timur, Avnik'e geldiği vakit (1400) Osman Bey, Mutaharten ile onun huzuruna çıkıp tabiiyet bildirdi. Timur ise Anadolu'daki güçlü muhalifi Kadı Burhâneddin'i ortadan kaldırdığı için Osman Bey'i hoş karşılayarak ona övgü ve iltifatlarda bulundu. Osman Bey de Anadolu coğrafyasını iyi bildiği için Timur'un buraya yönelik seferlerinde kılavuzluk görevini üstlendi.²⁵ Timur'un batıya yönelik seferleri sırasında Ahmed Bey ve Pir Ali Bey kardeşleri Osman Bey'in yanında yer alarak Timur'a hizmet ettiler.²⁶

Sivas'ı ele geçiren Yıldırım Bayezid; Erzincan, Divriği ve Malatya'yı da tehdit etmeye başladı.²⁷ Yıldırım Bayezid, öncelikle Timur'a bağlılık bildiren Erzincan Emîri Mutaharten'den vergi talebinde bulundu.²⁸ Bu sırada Osman Bey, Sivas'ı elinden kaçırdığını düşünmekteydi. Sivas'ın alınması ve bölgede Osmanlı tehlikesinin son bulması için de Timur'u bu şehir üzerine

²³ Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, (Çev. Turgut Akpınar), İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s. 57-59; Yüksel, s. 17-18.

²⁴ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 42.

²⁵ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 43-44; Nizamüddin Şâmî, Avnik'te Mutaharten'in Timur'un huzuruna çıktığını belirtirken Kara Yülük Osman Bey'in ismini zikretmemektedir. Bkz.; Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, (Çev. Necati Lugal), TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 256.

²⁶ Hüseyin Mircaferi, *Tarih-i Timuriyân ve Türkmenân*, İntişârt-ı Danışgâh-ı İsfahan, Tahran 1388, s. 285.

²⁷ Âşıkpaşazade, *Âşıkpaşazade Tarihi*, (Haz. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003, s. 137.

²⁸ Şerefüddin Ali Yezdi, *Zafernâme*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 338; Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, Ses Yayınları, İstanbul 1993, s. 82-83; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, s. 11.

sefere çıkmaya teşvik ediyordu.²⁹ Sefer için ikna olan Timur, çok geçmeden sefer hazırlıklarına başladı. Sefer öncesinde Yıldırım Bayezid'e hakaret dolu bir mektup gönderdi. Yıldırım Bayezid ise tehdit dolu bir mektupla karşılık verdi.³⁰ Timur, ağırlıklarıyla birlikte ve Osman Bey'in kılavuzluğunda Sivas önlerine geldi. Bunu gören Süleyman Çelebi, babasının kendisine destek vermesi için haber yolladı. Ancak bu esnada İstanbul'u kuşatmış bulunan Yıldırım Bayezid, oğluna olumsuz yanıt verdi. Bunun üzerine Süleyman Çelebi de şehirden ayrılıp batıya çekildi. İbn Arabşah'ın Şam, Azerbaycan ve Rum (Anadolu)'un sınırında, buraları birbirine bağlayan şehir olarak gösterdiği Sivas,³¹ 26 Ağustos 1400'de Timur tarafından ele geçirildi. Böylece Osman Bey'in teşvikiyle Sivas, Osmanlıların elinden alındığı gibi Erzincan'a yönelik Osmanlı tehdidi de son bulmuş oldu.³² Timur tarafından Sivas'ın yönetiminin Osman Bey'e verdiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak *Kitâb-ı Diyârbekriyye*,³³ de Avnik'te Timur'u ziyareti eden Osman Bey'e Timur tarafından 'suyurgal' verildiği bilgisi bulunmaktadır. Bu suyurgalın nereler olduğu ise belirtilmemiştir.³³ Sivas'ın alınmasından sonra Timur, güneye yöneldiğinde Osman Bey onunla birlikte hareket etmekteydi. Malatya önlerine gelip bu şehri aldıkları zaman Timur, şehrin idaresini Osman Bey'e verdi.³⁴ Bu bilgi Osman Bey'e verilen 'suyurgal'ın tespiti için önemlidir. Ancak Osman Bey'in idare ettiği şehir, burasıyla sınırlı kalmadı. Timur'un güney seferi sırasında başta Âmid (Diyarbakır) olmak üzere Mardin ve çevresi de Timur tarafından Osman'ın yönetimine verildi.

Osman Bey ve Akkoyunlar, Timur'un güneydoğu ve Şam seferleri esnasında büyük bir sadakatle yararlılık gösterdiler.

²⁹ İbn Arabşah, s. 192-193.

³⁰ Nizamüddin Şâmî, s. 260-261; Ayrıca Emir Timur ve Yıldırım Bayezid arasındaki mektuplaşmalar için Bkz.; Feridun Bey, *Münşeat's-Selâtin*, C. 1, İstanbul 1274, s. 125-134.

³¹ İbn Arabşah, s. 196.

³² Şerefüddin Ali Yezdi, s. 341-342.

³³ Ebû Bekr-i Tihranî, s. 44.

³⁴ Şerefüddin Ali Yezdi, s. 343; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 13.

Özellikle Osman Bey, hem askeri destek vererek hem de kılavuzluk hizmetiyle Timur ve ordusuna büyük katkı sağladı. Timur, Malatya'dan sonra Halep ve Şam'a yöneldiğinde Osman Bey de aile efradı ve kuvvetleriyle birlikte Timur'a eşlik etti. Sefer sırasında Osman Bey'in oğlu İbrahim Bey, Halep önlerinde büyük yararlılıklar gösterdi. Timur da buna karşılık İbrahim Bey'e kıymetli bir at hediye ederek Âmid'in idaresini verdi.³⁵ Osman Bey, kılavuzluk vazifesi gereği Timur ve ordusunu Humus ve Hama'ya oradan da Dımaşk'a kadar ulaştırdı.³⁶ Timur Humus ve Hama'yı aldığı sırada Osman Bey'i de Mardin kalesinin ele geçirilmesi için görevlendirdi.³⁷ Urfa üzerinden Mardin'e gelen Osman Bey şehri kuşattı ve çok geçmeden de Mardin'i Melikü'z-Zahir Mecdeddin İsa'dan aldı. Bu sırada oğlu İbrahim Bey'i ise Hasankeyf hâkimi Süleyman Eyyübî'nin üzerine gönderdi. İbrahim Bey de çok geçmeden burayı Timur namına aldı (1401).³⁸

Osman Bey Mardin'i, İbrahim Bey Hasankeyf'i alırken Timur da Bağdat'ı aldı. Timur, Bağdat'ı aldıktan sonra kışlak için Tebriz üzerinden Karabağ'a gitti ve burada bir süre kaldı. Daha sonra Celayir Ahmed Bey ve Kara Koyunlu Kara Yusuf Bey'in Yıldırım Bayezid'e sığınmalarından dolayı Anadolu üzerine sefere çıktı.³⁹ Bu sefer neticesinde 1402'de Timur ve Yıldırım Bayezid arasında Ankara Savaşı meydana geldi. Osman Bey; kardeşi Ahmed Bey ve Pir Ali Bey ile birlikte Timur'un saflarında yer aldı.⁴⁰ Bu savaşta Osman Bey, Cihanşah ile birlikte Timur ordusunun sağ kanadında yer aldı ve Osmanlı ordusunun sol kanadının çözülerek bozulmasını sağladı.⁴¹ Akkoyunlu Beyleri Ankara savaşında büyük yararlılık gösterdiler. Böylece

³⁵ İbn Arabşah, "Timur, Âmid'in idaresini Kara Yülük Osman Bey'e verdiği" nakleder. Bkz.; İbn Arabşah, s. 279.

³⁶ Ebû Bekr-i Tihrânî, s. 44.

³⁷ Şerefüddin Ali Yezdi, s. 371-372.

³⁸ Ebû Bekr-i Tihrânî, s. 45; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 24.

³⁹ Nizamüddin Şâmî, s. 293; İbni Tagrıberdi, s. 354-355; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 29.

⁴⁰ Ebû Bekr-i Tihrânî, s. 46.

⁴¹ Şerefüddin Ali Yezdi, s. 392.

Avnik'teki tabiiyetten (1400) başlayıp Ankara Savaşına kadar (1402) geçen sürede, başta Osman Bey ve oğlu İbrahim Bey olmak üzere tüm Akkoyunlu Beyleri Timur'un sadık kulları arasında yer aldılar.

Timur, Ankara Savaşın'dan sonra Batı Anadolu (Ege) seferine çıktı. Bu sefer sırasında birçok ganimet elde etti. Saruhan ve Aydın vilayetlerinden elde etmiş olduğu malları bir muhafız birliğiyle Akruk'a gönderdi. Ancak Akkoyunlu beylerin çocukları, Ahmed Bey'in oğlu Muhammed Bey ile Pir Ali Bey'in oğlu Pilten Bey, ilgili muhafız alayının yolunu keserek Timur'un mallarını gasp etti. Bu durum Timur ile Akkoyunlu Beylerinin arasını kısa süreliğine de olsa açtı. Akkoyunlu şehzadelerin bu eylemi babalarının Timurlular tarafından yakalanarak hapsedilmesiyle sonuçlandı. Hatta Osman Bey de yakalanıp sorguya çekildi. Ancak Osman Bey'in meseleden haberi olmadığı anlaşılınca serbest bırakıldı. Fakat Ahmed Bey ve Pir Ali Bey'lerin hapis durumları devam etti. İşe karışan Akkoyunlu şehzadeler ise Timurlulara yakalanmamak için kaçtı. Şehzadelerden Muhammed Bey, babalarının Osman Bey yüzünden hapse atıldığını gerekçe göstererek Osman Bey'in malına saldırdı. Osman Bey'in oğlu İbrahim Bey de ona engel olmaya çalıştı. Çok geçmeden kendi aralarındaki meseleyi halleden Akkoyunlu Beyleri Timur'la olan problemlerini de büyük bir krize dönüşmeden çözdüler.⁴² Anadolu ve Suriye seferleri sırasında göstermiş olduğu katkı ve bağlılıktan dolayı Timur tarafından Osman Bey'e emirlik menşuru ile Âmid şehri verildi. Böylece Anadolu'nun güney ve doğu bölgelerinde yurtsuz bir şekilde yaşayan Akkoyunlular, Osman Bey'e verilen emaret sayesinde Diyarbakır'da beyliklerini kurdular.⁴³ Osman Bey, Timur'un Anadolu'dan çekilmesiyle bölgedeki siyasi boşluktan yararlandı. Urfa, Kemah, Erzincan, Harput, Erzurum ve Mardin'in çevresini sınırlarına katarak beyliğinin sınırlarını genişletti.⁴⁴

⁴² Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 47.

⁴³ İbn Arabşah, s. 279; Mircaferi, s. 286.

⁴⁴ Woods, s. 96-97.

3. Timur Sonrası Akkoyunlu Beylerin Timurlu Mirzalar İle Münasebetleri

Timur, 18 Şubat 1405'te öldükten sonra Timurlu Mirzalar arasında iktidar mücadelesi baş gösterdi.⁴⁵ Mirzaların mücadelesi sırasında Timur'un hayattayken hâkimiyeti altına aldığı bölgelerin birçoğunda siyasi boşluklar meydana geldi. Ayrıca daha önce itaat altına alınan bazı beyler yeniden güçlenmeye başladı. Bunlar Celayirli Ahmed ve Kara Koyunlu Kara Yusuf'tu. Diğer taraftan Timurlulara sadık Osman Bey, Timur'un kendisine verdiği beylik emaretini muhafaza ederek hâkimiyet sahasını genişletmeye çalışmaktaydı.⁴⁶

Timur sonrasında devletin başına Mirza Şahruh geçmiştir. Onun tahta geçmesine kadar geçen sürede Osman Bey, kendilerinin ezeli düşmanı ve ayrıca Timurluların asi komşusu Kara Koyunlu Kara Yusuf ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da mücadele etmekteydi. Kara Yusuf'un Azerbaycan'ı Timurlardan alması ve Akkoyunları ortadan kaldırmaya yönelik girişimleri Osman Bey'in Mirza Şahruh'a başvurmasına neden oldu.⁴⁷ Osman Bey; Şahruh'a Anadolu Beyleri, Bizans ve Trabzon Rum İmparatorları, Gürcü Melikleri, Şirvan, Gilan ve Luristan hâkimlerinin kendisini beklediklerini belirten bir mektup gönderdi. Ancak bu mektup, Şahruh'a ulaşmadan Kara Yusuf'un eline geçti ve bir süre sonra da Kara Yusuf'un oğlu İskender tarafından Osmanlılara verildi.⁴⁸ Kara Yusuf, Sultaniye ve Kazvin gibi Azerbaycan'ın mamur ve ticaret potansiyeli yüksek şehirlerini ele geçirince Şahruh, Azerbaycan üzerine sefere çıkma kararı aldı. 25 Ağustos 1420'de Herat'tan yola çıkan Şahruh'un amacı, Kara Yusuf'u savaşmadan itaat altına almaktı.

⁴⁵ Tacü's-Selmani, *Tarih-nâme*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yayınları, Ankara 1999, s.20; Mehibe Şahbaz, "Timurlu Mirzalar Meselesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 27, S. 2, 2018, s. 18-31.

⁴⁶ Erdem, "Akkoyunlu Devleti'nin Kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in Hayatı ve Faaliyetleri", s. 100-101.

⁴⁷ Sümer, *Kara Koyunlar (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*, s. 74-78, 79-80; Tevfik Necefli, *Kara Koyunlu ve Akkoyunlu*, (Farsçaya Çev. Perviz Zara' Şahmersi), Tebriz 1390, s. 53.

⁴⁸ Feridun Bey, *Münşeât's-Selâtin*, C. 1, s. 153.

Bunun için öncelikle Kara Yusuf'a bir elçi gönderdi. Fakat elçi, Kara Yusuf'un sözle yola gelmeyeceğini Şahruh'a bildirdi.⁴⁹ Şahruh, Herat'tan çıkıp Rey'e vardığında komutasındaki asker sayısı 200 bin kişiye ulaştı. Yine de Timurlu ordusu savaşmaktan çekinmekteydi. Nitekim Şahruh, Kara Yusuf'a itaat etmesi için ikinci kez elçi gönderdi. Bu elçi, Şahruh'un birliklerin komutanı Emir Şah Melik'in Payende adlı bir adamıydı. Elçi, Kara Yusuf'a Sultaniye ve Kazvin şehirlerini bırakması halinde Şahruh'un da kendisine Azerbaycan'ın Suriye ve Rum taraflarını bırakacağını haber verdi. Kara Yusuf, bu teklifi reddetti ve elçiyi de Tebriz'de hapsetti. Şahruh, Kara Yusuf'un sözle yola gelmeyeceğini anlayınca harekete geçti. Şahruh, Kazvin yakınındaki Akhoca mevkiine geldiği vakit kendisine Kara Yusuf'un Ucan havalisinde öldüğü haberi ulaştı (17 Kasım 1420).⁵⁰ Bu sırada Kara Yusuf'un evlatları farklı yerlerdeydiler.⁵¹ Şahruh, herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan Sultaniye'yi, Meraga ve Tebriz'i aldı ve kışlamak için Karabağ'a geçti (15 Aralık 1420). Kışlaktan sonra Mart 1421'de Karabağ'dan Tebriz'e indi. Tebriz'deyken Kara Yusuf'un oğlu İsfend Bey, tabiiyet için huzura adam gönderdi. Ancak Şahruh, İsfend Bey'e güvenmediği için onun sığındığı Bayezid Kalesi üzerine yürüdü. Kaleyi ele geçiren Şahruh, buradan Aladağ yaylasına indi ve Van gölünün kuzeyindeki Erciş'e geldi. Kısa süre sonra Er-

⁴⁹ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 84; İsmail Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, TTK Yayınları, Ankara 1994, s. 117; Ayrıca Bkz.; İsmail Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine Seferleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 4, S. 1, İzmir 1989, s. 1-20; Hans R. Roemer, "Timurlular", *I.A. C. 12/1*, MEB Yayınları, İstanbul 1979, s. 348; İsmail Aka, "Timurlular", *DİA*, C. 41, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 177.

⁵⁰ Hâfız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârîh*, C. 4, (Neşr. Seyyid Kemal Hâc Seyyid Cevadi), Vizâret-i Ferheng ve İrsad-i İslâmî, Tahran 1385, s. 725-726; Şerephan, *Şerefname*, C. II, (Editor by Vladimir Veliominof-Zernof), St. Petersburg 1862, s. 84; İdris-i Bitlisi, *Heşt Bihişt*, C.II, (Haz. Mehmed Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş), Bitlis Eğitim Tanıtma Vakfı, Ankara 2008, s. 517; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 84.

⁵¹ Kemaleddin Abdurrezzak-i Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn*, C. II/I, (Neşr. Abdul Hüseyin Nevâî), Pejuhaşkah-ı Ulum-i İnsanî ve Muta'alat-ı Ferhengî, Tahran 1383, s.285; Budak Münşi Kazvinî, *Cevahirü'l-Âhbar (Bahş-i Tarih-i İran ez Karakoyunlu ta Sal-ı 984 h.)*, (Haz. Muhsin Behram Nejad) Merkez-i Neşr-i Miras-ı Mektub, Tahran 1378, s. 64-65.

ciş'ten Ahlat'a doğru yola çıktı. Bu sırada Osman Bey ise Mardin'i kuşatmış sonra Nusaybin'e inmişti. Osman Bey, Kara Yusuf'un oğlu İskender Bey ile Nusaybin yakınlarındaki Şeyh Kendi denilen mevkiye karşı karşıya geldi. Döğerlerin savaş sırasında taraf değiştirmesi Osman Bey'in mağlup olmasına neden oldu. Osman Bey yenilmiş bir durumda Âmid'e çekildi. Kısa süre sonra da hem Şahruh'u karşılamak hem de İskender Bey'in vaziyetini bildirmek için Ahlat'a doğru yola çıktı.⁵² Böylece Osman Bey, Şahruh'a gönderdiği fakat ona ulaşmadan Kara Yusuf'un eline geçen mektuptan sonra Şahruh'la ilk defa karşılaşacaktı.

Şahruh, emirlerinden İbrahim Caku'yu Muş ovasına kaçan İsfend Bey'i yakalaması için yolladı. Bu sırada Osman Bey, oğlu Ali Bey'in emrine 500 süvari vererek İbrahim Caku'ya destek için gönderdi. Ali Bey, İbrahim Caku ile birleştiyse de İsfend Bey'i yakalayamadı. Bunun üzerine Ali Bey, Muş ovasından dönüp Şahruh'un huzuruna çıktı.⁵³ Şahruh, Tebriz'e dönme niyetindeydi. Ancak Ali Bey, Şahruh'a Kara Koyunlu Mirza İskender Bey ile İsfend Bey'in birleştiklerini, İskender Bey'in saltanatı konusunda anlaşmalarını ve Azerbaycan'a doğru hareket ettiklerini bildirdi. Çok geçmeden Kara Koyunlu Mirzaların Bitlis'i aşip Ahlat ve Adilcevaz mevkiine geldikleri haberi Timurlu ordugahına ulaştı. Bunun üzerine Tebriz'e dönmekten vazgeçen Şahruh, Ali Bey ve nökerleriyle birlikte Aladağ'ı aşip Eleşkirt yakınlarındaki Ağa Deve mevkiine geldi. Ayrıca Osman Bey'e haber göndererek huzura gelmesini istedi. Timurlu ordugahında savaş hazırlıkları yapılırken Osman Bey de Şahruh'a katıldı.⁵⁴ Osman Bey, Şahruh'u Kara Koyunlular konusunda kışkırtmaya çalıştı. Şahruh'a Kara Yusuf taraftarlarının tamamen ortadan kaldırılmasıyla ülkenin düzene gireceğini ve ahalinin durumunun da ancak bu şekilde düzeleceğini söyledi. Osman Bey öteden beri düşmanı Kara Koyunluları ortadan kal-

⁵² Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 60-63.

⁵³ Hâfız-ı Ebrû, C. 4, s. 775; Abdurrezzak-i Semerkandî, C. II/I, s. 310.

⁵⁴ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 64-65; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 86.

dırmak istemekteydi.⁵⁵ Mirza Şahruh'u Kara Koyunlar üzerine yürümeye ikna etti. Bunun üzerine birçok Timurlu Emir ve Mirzaların yanı sıra Osman Bey ve oğlu Ali Bey'in de yer aldıkları birleşik Timurlu ordusu Kara Koyunlarla savaşmak için hazırlandı. Timurlu ordusu 30 Temmuz 1421'de Ağa Deve mevkiinde Kara Koyunlularla karşı karşıya geldi. Kara Koyunlar yiğitçe savaştılar da 1 Ağustos 1421'de ağır bir yenilgiye uğrayarak geri çekildiler.⁵⁶ Yenilgi sonrasında Kara Yusuf'un evlatları ata toprağı olan Musul ve Mardin arasına döndü. Şahruh, savaş meydanından ayrılırken esir edilen Kara Koyunlu Türkmenlerini görünce üzüldü ve onların serbest bırakılmasını emretti. Ayrıca Kara Koyunlu şehzadelerin takip edilmemesi emrini verdi.⁵⁷ Hatta Şahruh, Azerbaycan'ın yönetimini Kara Yusuf'un oğulları (Cihanşah, Ebû Said ve İsfend Bey)'nin idaresine vermek istedi. Fakat İskender Mirza'nın korkusundan dolayı Kara Koyunlu şehzadelerin hiçbiri bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine Şahruh, Azerbaycan'ın idaresini Osman Bey'in oğlu Ali Bey'e verdi.⁵⁸ Timur'un ölümünden sonra vuku bulan Ağa Deve Savaşı, Timurlular ile Akkoyunluların birlikteliğini vurgulayan önemli bir hadisedir. Bu savaşla Şahruh döneminde Akkoyunlar ile Timurlular doğrudan münasebete geçmişlerdir.

Osman Bey, Ağa Deve Savaşı sonrasında Şahruh'tan izin isteyerek ülkesine döndü. Kara Koyunların hezimetinden sonra Akkoyunlar durumdan yararlanarak Mardin ve Erzincan'a saldırdı. Şahruh ise Horasan'a döndü. Ancak Timurlu ordusu Horasan'a dönerken Tebriz üzerinden geçti. Tebriz ordunun geçişinden çok etkilendi. Şehir halkı kısa süre sonra Ali Bey'in idaresini tanımayarak Kara Koyunlu İsfend Bey'e meyletmeye başladı. Nitekim İsfend Bey çok geçmeden Tebriz üzerine yü-

⁵⁵ Hâfız-ı Ebrû, C. 4, s. 777; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 87.

⁵⁶ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 66-67.

⁵⁷ Hrand D. Andreasyan, "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 3, İstanbul 1972, s. 103; Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, s. 122-124.

⁵⁸ Devletşah Semerkandî, *Tezkiretü's-Şuara*, C.III, (Çev. Necati Lugal), Kervan Yayınları, İstanbul 1977, s. 457; Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 67; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 87.

rüyünce Ali Bey burada tutunamayacağını anlayıp Âmid'e gitti.⁵⁹

Tebriz, Akkoyunların elinden çıkmış olsa da Osman Bey, Kara Koyunların idaresindeki Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki birçok şehri ele geçirdi. Böylece Bayburt, Tercan, Erzincan ve Çemişgezek gibi şehirleri Akkoyunlu idaresi altına aldı. Ayrıca Akkoyunların sürekli akınlar düzenlediği Mardin, Osman Bey tarafından tekrardan kuşatıldı. Bitlis ve Ahlat Emirleri gibi küçük emirlikler, Kara Koyunlu tabiiyetinden çıkarak Osman'a bağlılık bildirdi. Diğer taraftan Meyyafarkin ve çevresiyile birlikte bölgedeki Süleymani ve Zerki Kürt aşiretleri de Osman Bey'in idaresi altına girdi.⁶⁰

Kara Yusuf'un oğlu İskender Bey, Kerkük'ten Tebriz'e gelip şehrin idaresini kardeşi İsfend Bey'den aldı. Ayrıca Sultaniye'yi alan İskender Bey, Timurluların Sultaniye, Kazvin ve Zencan hâkimi Hoca Yusuf'u da esir etti. İskender Bey, 1422'de Tebriz'den Bingöl'e gelip Akkoyunlara kaptırmış olduğu yerleri geri alarak tekrar Bitlis ve çevresindeki Kürt Beylerinin itaatini sağladı. Ancak Timurluların sadık Emiri Osman Bey'in üzerine doğrudan gidemedi. Osman Bey ise bir yandan Harput'u döerken diğer yandan oğlu Habil Bey'i Urfa çevresindeki Memlûklu arazilerine saldırması için görevlendirdi. Memlûkler, Akkoyunlu saldırılarını durdurmak için Habil Bey'in üzerine Emir Tanrıbermiş'i Urfa'ya gönderdi. Adı geçen Emir, Urfa'ya alarak Akkoyunlu Habil Bey'i yakalayıp Mısır'a götürdü. Urfa'nın düşmesinden hemen sonra Osman Bey, emirlerinden Nur Ali Bey'i bir birlikle tekrardan Urfa'ya gönderdi. Nur Ali Bey, bu şehri Memlûklerden alarak durumu toparladı.⁶¹ Bu sırada Mirza Şahrüh batıda yaşanan süreci takip etmekteydi. Osman Bey'in de bölgedeki vaziyetle ilgili bilgileri Şahrüh'a ulaştırmış olması muhtemeldi. Nitekim çok geçmeden Şahrüh,

⁵⁹ Ebû Bekr-i Tihri, s. 67.

⁶⁰ Ebû Bekr-i Tihri, s. 71.

⁶¹ İbni Tagriberdi, s. 470-471; Ebû Bekr-i Tihri, s. 77-78; İsmail Aka, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yayınları, Ankara 2001, s. 18.

Azerbaycan'ı geri almak ve Memlûklere gözdağı vermek için II. Azerbaycan Seferine çıkma kararı aldı.⁶²

Mirza Şahruh, Nisan 1429'da Herat'tan yola çıkarak Rey'e vardı. Buradan 1429'un Ağustos ayında birlikleriyle Tebriz yakınlarına geldi. Şahruh, Tebriz yakınlarındayken Kara Koyunlu mirzalar, Cihanşah ve Ebû Said, kuvvetleriyle birlikte Urmiye gölünün batısındaki Salmas'ta beklemekteydiler. İki taraf 17 Eylül 1429'da Salmas'ta karşı karşıya geldi. Yaklaşık üç gün süren savaş sonucunda Kara Koyunlu Şahruh'un önünde duramayarak Doğu Anadolu'ya çekildi. Şahruh, oğlu Mirza Cuki'yi Kara Koyunlu İskender Bey'i yakalamak için görevlendirdi. Ancak adı geçen şehzade, İskender'i yakalayamadı. Bunun üzerine Şahruh, kışlak için Karabağ'a indi. Burada kışlakken yanına Kara Koyunlu İskender'in kardeşi Ebû Said gelerek ona itaatlerini bildirdi. Bunun üzerine Şahruh, ona Tebriz'in idaresini verdi.⁶³ Şahruh'un daha önce Akkoyunlu Ali Bey'e verdiği Tebriz, bu kez Timurlular eliyle Akkoyunlular tarafından Kara Koyunlulara bırakılsa da Kara Koyunlu Ebû Said'in buradaki hâkimiyeti çok sürmedi.⁶⁴ Çünkü İskender Bey, kardeşi Ebû Said'i öldürdü (1431/32). İskender Bey, Tebriz'in idaresini ele geçirince Azerbaycan'da zulüm, yağma ve kıtlık baş gösterdi.⁶⁵ Azerbaycan idaresini kendi uhtesine alan İskender Bey, Van Gölü ve çevresinin idaresini de oğlu Yar Ali'ye verdi. Yar Ali'nin bölgede halka yüklediği ağır vergilerden dolayı yöre halkı onu babası İskender Bey'e şikâyet etti. İskender de oğlunu huzuruna çağırdı. Ancak Yar Ali, babasından çekindiği için Timurluların sadık vasali olan Şirvanşah Halil'e sığınmak için Şirvan'a gitti. Şirvanşah Halil, İskender Bey'den korktuğu

⁶² Aka, *Timur ve Devleti*, s. 93.

⁶³ Şerefhan, C. II, s. 90; Budak Münşi Kazvinî, s. 65; Sümer, *Kara Koyunlar (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*, s.129-130; Aka, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, s. 19-20; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 91-93.

⁶⁴ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 2006, s. 204.

⁶⁵ Şerefhan, C.II, s. 91; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 93; Yahyâ Kazvinî, *Lübbü't-Tevârîh*, (Haz. Seyyid Celaeddin Tehrani), Tahran 1314, s.210; Aka, *Şahruh ve Zamani*, s. 149.

için Yar Ali'yi tutuklatıp hızlıca Herat'a bulunan Mirza Şahruh'a gönderdi.⁶⁶ Nitekim Şirvanşah Halil'in korktuğu başına geldi. İskender Bey, Şirvanşah'ı cezalandırmak için Şirvan hâkimi Halil Bey'in üzerine yürüdü. Buna karşılık Halil Bey ise Şahruh ve Timurluların Anadolu'daki sadık müttefiki Akkoyunlu Osman Bey'den yardım talep etti. Halil Bey, Şahruh'a İskender'in Şirvan'ı dövüp yağmaladığını bildirmek için Halik Berid adlı elçisini; Osman Bey'e de eş zamanlı olarak haber vermek için başka bir elçisini yolladı.⁶⁷ Hadisenin yaşandığı sırada Kara Koyunlu Mirza Cihanşah ise Şahruh'a itaat etmişti (1434). Şahruh da Azerbaycan'ın idaresini ona bıraktı.⁶⁸ Çok geçmeden Şirvanşah elçisi Mirza Şahruh'a ulaştı. Şahruh, elçi Halik Berid'i dinledikten sonra İskender Bey, Şirvanşah tehdidini ortadan kaldırmak için üçüncü kez Azerbaycan seferine çıkma kararı aldı.⁶⁹ Diğer taraftan Şirvanşah Halil'in destek sağlamak için Akkoyunlara gönderdiği elçi ise Âmid'de bulunan Osman Bey'e ulaştı. Osman Bey de Azerbaycan yolunu açmak için Âmid'den hareket ederek Erzurum önlerine geldi. Erzurum, Kara Koyunlu İskender Bey namına Duharlu Ahmed tarafından idare edilmekteydi. Ancak Osman Bey şehri kuşatınca onun karşısında tutunamayacağını anlayan Duharlu Ahmed, Erzurum'u ona bıraktı. Osman Bey buranın idaresini Şeyh Hasan'a verdi. Osman Bey bu eylemini bildirmek için Mihter Bayezid'i Şirvanlı Halil'in elçisiyle birlikte Şahruh'a gönderdi. Mihter Bayezid, Timurlu ordugahına varınca Şahruh'a Osman Bey'in Erzurum'u almasının ve Azerbaycan'ın bazı vilayetlerini yağmalayarak ilerlemesinin sebebinin Şirvanşah emîrine yardım olduğunu bildirdi.⁷⁰

Şahruh, Şirvan'ı İskender'in tehtidinden kurtarmak adına çıktığı III. Azerbaycan seferi için Herat'tan Rey'e geldi. Buradan Sultaniye'ye ve Tebriz'e ulaştı. Timurlu askerler İskender'in

⁶⁶ Abdurrezzak Semerkandî, C. II/I, s. 423.

⁶⁷ Ebû Bekr-i Tihri, s. 79.

⁶⁸ Devletşah Semerkandî, C.III, s. 458; Budak Münşi Kazvinî, s. 66.

⁶⁹ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 97.

⁷⁰ Ebû Bekr-i Tihri, s. 79; Hasan-ı Rumlu, s. 211.

adamlarının koruduğu Alıncak kalesini kuşattı. Şahruh'un Azerbaycan'a geldiği haberini alan İskender Bey, Şirvan'dan ayrılarak Anadolu'ya doğru çekildi. İskender'in batıya yönelmesinin en önemli sebebi Osmanlı topraklarına sığınarak kendisini güvence altına almaktı.⁷¹ İskender Bey, Osmanlı topraklarına ulaşabilmek için Erzurum yolunu kullanmak zorundaydı. Erzurum ise Timuruların müttefiki Osman Bey'in eline geçmişti. Şahruh, İskender'i takip için Mirza Cuki'yi yanında Şirvanşah Halil, Emir Baba Hacı, Emir Yusuf Celil, Emir Muhammed Emirem ve 60 bin kişilik bir orduyla gönderdi. Ayrıca Şahruh, Osman Bey'e bir elçi göndererek İskender'in yolunu Erzurum'da kesmesini ve askeri destek gelene kadar onu oyalamasını istedi. Nitekim Erzurum yakınlarında Osman Bey emrindeki az bir kuvvetle İskender Bey'in önünü kesti.⁷² Yolunun kesildiğini gören İskender Bey, Osman'a haber yollayarak yolundan çekilmesini talep etti. Bu isteği kabul edilmedi. Bunun üzerine Kara Koyunlu İskender Bey ve Akkoyunlu Osman Bey'in güçleri Erzurum yakınlarındaki Döşkaya mevkiinde karşı karşıya geldi.⁷³ Yapılan savaş sonucunda Akkoyunlar ağır bir yenilgiye uğradı. Akkoyunlardan birçok bey öldüğü gibi liderleri Osman Bey de attan düşerek yaralandı. Osman Bey, bu yaralanmadan dolayı çok geçmeden vefat etti (1435).⁷⁴ İskender Bey, savaş sonrasında Erzurum'a girdi. Şahruh'un sadık bir müttefiki olan Osman Bey'in mezarını açtırarak onun başını gövdesinden ayırdı ve Mısır Sultanı Melikü'l-Eşref Barsbay'a tabiiyet nişanı olarak gönderdi.⁷⁵ Ancak İskender Bey, Erzurum'da çok duramadı. Çünkü Şahruh'un oğlu Mirza Cuki'nin geriden kendisi

⁷¹ Hasan-ı Rumlu, s. 212-213; Woods, s. 89.

⁷² Ebû Bekr-i Tihrânî, s. 79-80; Kadı Ahmed Gaffarî Kazvinî, *Tarih-i Cihan Âra*, (Nşr. Hasan Neraki), İntişâr-ı Kitabfurûşî Hafız, Tahran 1343, s. 251.

⁷³ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, s. 102-103; Gürsoy Solmaz, "Akkoyunlar'ın Kara Koyunlar'a Karşı Döşkaya Saldırısı," *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, Erzurum 2008, s. 241-246.

⁷⁴ Ebû Bekr-i Tihrânî, s. 81-84; Ebû Bekr-i Tihrânî'nin aksine İbni Tagrıberdi, "Kara Yünlük Osman Bey'in üstünde zirhuyla birlikte canını kurtarmak için kendini hendeğe attı fakat bir taşın üstüne düştü ve kafası yarıldı. 50 gün sonra öldüğünü" belirtmektedir. Bkz.; İbni Tagrıberdi, s. 491.

⁷⁵ Hasan-ı Rumlu, s. 215; Osman Bey'in başı şehirde dolaştırıldıktan sonra günlerce bir yerde asılı bırakıldı. Bkz.; İbni Tagrıberdi, s. 500-501.

için geldiği haberini aldı ve buradan ayrılarak Osmanlı topraklarına girdi.⁷⁶ Mirza Cuki, savaş alanına girdiğinde cesetlerin üst üste yığıldığını ve bir fersah uzandığını görünce dehşete kapıldı. Daha sonra Mirza Cuki, Erzurum önlerinden hareket edip İskender'i takip etmeyi sürdürdü. Fakat Mirza Cuki, Akşehir yakınlarına gelmiş olan İskender'in takibatını babasının emri üzerine bıraktı.⁷⁷ Ayrıca Şahruh, Osmanlı Sultanı II. Murad'a İskender'i muhafaza etmemesi için bir elçi gönderdi.⁷⁸

Osman Bey'in ölümünden sonra Akkoyunların liderliği konusunda dâhili bir takım karışıklıklar yaşandı. Ancak bu dahili karışıklıklar Akkoyunların Timurlularla olan münasebetlerinin olumsuz etkilemediği gibi aksine geliştirdi. Osman Bey sonrası Akkoyunların başına kimin geçecekği meselesi (1421-1431), Akkoyunlu Muhammed Bey, Mahmud Bey, Ali Bey ve Cihangir b. Ali'nin Tercan yakınlarında düzenledikleri Kengeş'te karara bağlandı. Karara göre adı geçen Beyler, Ali Bey'in liderliğini tanıyarak ona tabiyet bildirdi. Ancak mecliste Osman Bey'in diğer oğulları Hamza Bey, Yakub Bey, Cafer b. Yakub, Kara Yülük'ün yeğeni Kılıç Arslan ve Akkoyunlu aşiretinden temsilciler yer almadığı için Ali Bey'in liderliği konusundaki karar Akkoyunlu ülkesinin tamamında kabul görmedi. Ali Bey bu sırada Erzurum'da bulunan Mirza Cuki'nin yanına gitti. Erzurum'da Mirza Cuki'nin nezaretinde Şeyh Hasan, Yakub Bey, Cafer b. Yakub ve Nur Ali Bey'in yer aldığı ikinci bir Kengeş düzenledi. Mecliste alınan kararlar hakkında kaynaklarda detaylı bir bilgi bulunmamaktadır.⁷⁹ Ancak Mirza Cuki, Akkoyunlu Emirliğini Ali Bey'e verdi. Ali Bey'e Diyarbekir'in yönetimi ile birlikte kılıç kemeri ve altın hilat vererek onun, Osman Bey sonrası veliahtlığını tanıdı. Mirza Cuki ayrıca Erzincan'ın yönetimini de Yakub Bey'e verdi.⁸⁰ Tüm bu yaşanan gelişme-

⁷⁶ Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, C.2, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s.177; İdris Bitlisi, C. II, s. 315.

⁷⁷ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 98.

⁷⁸ Hasan-ı Rumlu, s. 222.

⁷⁹ Woods, s. 126.

⁸⁰ Hasan-ı Rumlu, s. 216.

lerden sonra Timuruların Akkoyunlar ile münasebetlerini siyasi ve askeri boyutun ötesine taşıyarak akrabalık yoluyla onlarla sıhriyet bağı kurmak istedi. Nitekim Mirza Cuki, Osman Bey'in kızı Hanım ile evlenerek bu isteğini gerçekleştirdi. Böylece Akkoyunlu ve Timurular arasında akrabalık bağı da kurulmuş oldu.⁸¹

Yoğun olarak yaşanan siyasi ve askeri ilişkilerinin ardından Timurlu ve Akkoyunlu münasebetleri uzun bir duraklama dönemine girdi. Özellikle Ali Bey (1435-1438), Hamza Bey (1438-1444) ve Cihangir Mirza (1444-1453) dönemlerinde ilişkilerde durağan bir süreç yaşandı. Bunda Akkoyunlular tarafında beyler aralarındaki saltanat mücadelesi etkili olurken Timurularda ise Şahruh sonrası (1447) Mirzalar'ın iç çekişmelerle meşgul olup batıyla ilgilenmeyi bırakmaları etkili olmuştur.⁸² Akkoyunlu Timurlu münasebetlerindeki duraklama dönemi Akkoyunlu Uzun Hasan Bey (1453-1474) zamanına kadar devam etti. Ancak Uzun Hasan Bey döneminden itibaren tekrar başlayan Akkoyunlu Timurlu ilişkileri eskiden olduğu gibi metbuluk ve müttefiklik ekseninden çıkarak çatışma eksenine kayd. Güçlü bir Akkoyunlu Devleti, zamanla eski metbusu Timurularla doğrudan çatışmaya başladı.

4. İhtilaf ve Çatışmalar Dönemi (Uzun Hasan Bey ve Mirza Ebû Said Karşılaşması)

Şahruh'un 12 Mart 1447'de ölmesinden⁸³ sonra Yakındoğu coğrafyasında güç dengeleri ve ittifak merkezleri değişmeye başladı. Özellikle Timuruları metbû kabul eden Akkoyunlar'ın, zamanla Timurulara tabiiyeti zayıfladı. Bunun temel sebebi her iki devletin hâkimiyet sahaları (Azerbaycan ve Irak)'nın çakışması ve güç dengelerinin değişmesiydi. Dolayısıyla Akkoyunlu ve Timurular mücadeleye başladı. Şahruh sonrası Timurlu Mirzaların mahalli idare sınırları içerisinde bir birleriyle mücadele etmeleri, başta Horasan olmak üzere Anadolu ve Suriye

⁸¹ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 86; Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, s. 103.

⁸² Woods, s. 137.

⁸³ Devletşah Semerkandî, C.III, s. 475; Roemer, s. 349.

ile daha az ilgilenmeleriyle sonuçlandı. Bunu fırsat bilen Kara Koyunlar, Timurluların idaresindeki Azerbaycan'da giderek güçlenmeye başladı. Temelde Kara Koyunlu düşmanlığı üzerine şekillenen Akkoyunlu Timurlu iyi münasebetleri yine Kara Koyunlardan dolayı tersine döndü. Öyleki eski düşman Kara Koyunlar, Timurlularla ittifak kurarak giderek bölgesel bir güç hâline gelen Akkoyunlara karşı birlikte hareket ettiler. Timurlu Mirza Ebû Said'in eski müttefiki Akkoyunları bırakıp Kara Koyunlarla birlikte hareket etmesi zamanla hem Akkoyunlular ile Kara Koyunluları hem de Akkoyunlularla Timurluları karşı karşıya getirdi.

Osman Bey sonrası Akkoyunlar için de zor bir dönem oldu. Akkoyunlu Beyler bir taraftan Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da hâkimiyetlerindeki şehirleri muhafaza edip bölgede Memlûklerle mücadele ederken diğer taraftan da kendi aralarında saltanat kavgaları vermekteydiler. Özellikle Akkoyunlu mirzaların bir birbirleriyle mücadelesi Timurlularla münasebetlerini zayıflattığı gibi Akkoyunların kısa süreliğine ezeli rakipleri Kara Koyunları metbu olarak kabul etmesine yol açtı.⁸⁴ Ancak Kara Koyunların metbuluğunu kabul etmeyen Osman'ın torunu Uzun Hasan Bey, Kara Koyunlu Cihanşah ile mücadeleye girişti.⁸⁵ Cihanşah, ülkesini düzene sokmak ve sınırlarını genişletmek için Tebriz'den Diyarbakır'a doğru Uzun Hasan Bey'in üzerine sefere çıktı.⁸⁶ Kara Koyunlu ve Akkoyunlu liderleri Sancak bölgesinde karşılaştı. 11 Kasım 1467'de meydana gelen savaşta Akkoyunlu Bey'i Kara Koyunları mağlup etti. Ayrıca Akkoyunlu askerler tarafından öldürülen Kara Koyunlu Cihanşah'ın kesik başı Ebû Said'e gönderilirken bedeni de babasının yanına defnedildi.⁸⁷ Gönderilen kesik baş, bir anlamda

⁸⁴ Ebû Bekr-i Tihri, s. 163; Hasan-ı Rumlu, s. 344-348; Woods, s. 142.

⁸⁵ Hândmîr, *Tarih-i Habîbü's-Siyer fî Ahbar-ı Efrad-ı Beşer*, C.4, (Haz. Muhammed Debîr-siyakî), Hayam Neşriyat, Tahran 1380, s. 86-87.

⁸⁶ Hasan-ı Rumlu, s. 435.

⁸⁷ Ebû Bekr-i Tihri, s. 277; Hasan-ı Rumlu, s. 441-442; Şerefhan, C.II, s. 115; Budak Münşi Kazvini, s. 70, 75-76; Walther Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, (Çev. Tevfik Biyıklıoğlu), TTK Yayınları, Ankara 1992, s. 44; Mükrimin Halil Yınanç, "Cihanşah", İA, C. III, MEB Yayınları, İstanbul 1978, s.187; Ayrıca

bağlılık mesajı olarak yolunlansa da arka planında güç göstergesi ve tehdit anlamı taşımaktaydı. Uzun Hasan, Kara Koyunlardan kalan Azerbaycan ve Irak'ı evlatlarının idaresine verdi. Daha sonra da payitahtı Diyarbakır'den Azerbaycan'a kaydırdı.⁸⁸ Böylece Akkoyunlu ve Timurlular komşu oldu.

Daha önce belirtildiği üzere Kara Koyunlu muhalefeti üzerine kurulan Akkoyunlu ve Timurlular arasında tâbîlik ve metbuluk hukuku yine Kara Koyunlular yüzünden bozulmaya yüz tuttu. Çünkü Kara Koyunlardan kalan bölgelerin paylaşımı Akkoyunları ve Timurluları karşı karşıya getirdi. Nitekim Cihanşah'ın ölüm haberini alan Timurlu Ebû Said, Kara Koyunlardan kalan bölgeleri ele geçirmeye kalkıştı. Ebû Said, Irak'ın alınması için Damagan Darugası Celayirli Ali, Simnan Valisi Seyyid Muhammed Hezarcerebi ve Sebzevar Dârûgası Muhammed Yar'ı görevlendirdi. Kirmandaki Kara Koyunlu Ebû Kâsım onları durdurmak istediye de başarılı olamadı. İsfahan yakınlarında adı geçen emîrler Ebû Kâsım'ı mağlup etti. Bunun üzerine Ebû Kâsım, Tebriz'eki kardeşi Hasan Ali'nin yanına gitti. Timurlular mukavemetle karşılaşınca Kara Koyunlu Hasan Ali'nin niyeti Ebû Said tarafından sorgulanmaya başlandı.⁸⁹ Irak bölgesi, sonraları Timurluların eline geçse de bu durum Kara Koyunlu ve Timurluları karşı karşıya getirdi. Aynı zamanda Akkoyunlu ve Timurluları da karşı karşıya getirdi. Diyarbakır'da bulunan Uzun Hasan Bey, Bağdat ve Cezire bölgelerine elçiler göndererek buradaki valilerin itaatini istedi. Öncü olarak da Halil Aka'yı bölgeye gönderdi. Nitekim Kara Koyunluların Bağdat valisi Alpavutlu Muhammed Bey, Uzun Hasan'a itaatini bildirdi. Hasan Bey, Bağdat'ın teslimi için oğlu Uğurlu Meh-

Cihanşah'ın ölüm şeliyle ilgili Bkz.; Ayeş Atıcı Aryancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür 1438-1467)*, Ankara Üniv. SBE, Ankara 2010, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 183-186; Uzun Hasan Bey, Cihanşah'ın öldürdüğüne dair Osmanlı Sultanı II. Mehmed'e fetihnamelerle bildirmişti. Bkz.; Feridun Bey, C. 1, s. 274-275; Tursun Bey, *Tarih-i Ebû'l Feth*, (Haz. Mertol Tulum), Baha Maatbası, İstanbul, 1977, s.152; Mehmet Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, C.II, (Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen), TTK Yayınları, Ankara 1957, s. 821.

⁸⁸ Yahyâ Abdüllatif el-Hüseynî Kazvîni, s.220; Hinz, s. 47.

⁸⁹ Hasan-ı Rumlu, s. 453.

med'i 2.000 kişilik bir askeri birlikle buraya gönderdi. Uğurlu Mehmed, babasına bölgedeki valinin hiç sevilmediğini bildirdi. Hasan Bey de Bağdat üzerine kendisi sefere çıktı. Tam bu sırada babası Cihanşah'ın intikamını almak isteyen Hasan Ali, Irak üzerine yürüdü. Kara Koyunlu Hasan Ali Bey'in Irak üzerine yürüdüğünü duyan Hasan Bey, Kara Koyunlu meselesini halletmek için Azerbaycan'a yöneldi. Hasan Ali'nin Irak'a yönelmiş olması Timurlular tarafından hoş karşılanmadı.⁹⁰ Esasında Hasan Ali'nin önceden Ebû Said'e haber göndererek kendilerinin Akkoyunlarla mücadele halinde olduğunu ve Irak'ı elde tutmalarının mümkün olmadığını bu yüzden de Ebû Said'in adamlarının gelip burayı almaları gerektiğini bildirmişti.⁹¹ Hatta Hasan Ali, amacının Timurlular olmadığını hedefinde Akkoyunlar olduğunu bildirdikten sonra Tebriz'den Merend'e gelip burada hazırlıklarını yapmaya başladı. Bu sırada Muş ovasına gelen Uzun Hasan Bey'e Hasan Ali'nin tehdit dolu mektubu ulaştı.⁹² İkili arasında karşılıklı elçilerin gidip gelmesi bir netice vermeyince Uzun Hasan Bey, Merend'e doğru yola çıktı. Uzun Hasan Bey, Hasan Ali'nin üzerine yürürken bazı birliklerini de Tebriz önlerine gönderdi. Hasan Ali, Merend'de kuşatma altına alınca büyük korkuya kapıldı. Sonuç olarak Akkoyunlar, Merend'de Kara Koyunları bozguna uğrattı. Bu sırada Hasan Ali Berdea'ya kaçtı. Burada Pir Karaman'a esir düşen Hasan Ali, çok geçmeden Erdebil'de Safevi Şeyhi Cafer'in yanına kaçtı. Sonradan Horasan'a gidip Ebû Said'e sığındı.⁹³ Ancak Hasan Ali'nin Ebû Said'e sığınması Akkoyunlu ve Timurluları karşı karşıya getirdi.

Uzun Hasan Bey'in Kara Koyunluların idaresindeki Irak'tan Azerbaycan'a kadar olan bölgeyi hâkimiyeti altına alması onu metbu Timurlularla komşu yaptı. Bu komşuluk Timurlu hükümdarı Ebû Said tarafından hoş karşılanmadı. Çünkü Ebû Said, Akkoyunlu ve Kara Koyunlu mücadelesi sırasında Kara

⁹⁰ Ebû Bekr-i Tihri, s. 296, 298-299.

⁹¹ Hasan-ı Rumlu, s. 453.

⁹² Ebû Bekr-i Tihri, s. 300-301.

⁹³ Hasan-ı Rumlu, s. 451-452.

Koyunlardan kalan Irak ve Azerbaycan'ı alabileceğini düşünmekteydi. Ayrıca Ebû Said, Kara Koyunlu Hasan Ali'yi himaye ederek Uzun Hasan'ı karşısına aldı. Ebû Said'in böyle yapmasının sebebi hiç şüphesiz cihangirlik iddiasından kaynaklanmaktaydı. Çünkü o, geçmişte Timur'un hâkim olduğu tüm bölgeleri kendi yönetimine almak istemekteydi.⁹⁴ Nitekim *Tezkiretü's-Şuara*, "Bütün dünya ancak bir kethüdaya mülk olabilir, daha büyük ve geniş bir yer değildir" ifadeleriyle onun cihangirlik iddiasını ortaya koymaktadır.⁹⁵ Hasan Ali Bey, Ebû Said'i Uzun Hasan'a karşı kışkırtmaya çalıştı. Bu kışkırtmalar neticesinde Ebû Said cihangirliğinin önündeki en büyük engelin Uzun Hasan Bey olduğunu düşünmeye başladı. Çok geçmeden Ebû Said, büyük bir rakip olarak gördüğü Uzun Hasan Bey'in üzerine yürüme kararı aldı. *Şerefnâme*'de Ebû Said, Kara Koyunlu Mirza Cihanşah'ın intikamı için Uzun Hasan Bey'e saldırma amacıyla ordusunu Horasan'dan Azerbaycan'a sevk ettiğini nakleder.⁹⁶ Herat'tan kalabalık bir orduyla Azerbaycan'a doğru harekete geçen Ebû Said; önce Damgan ve Firizkuh'a oradan Kazvin üzerinden Sultaniye'ye geldi. Ebû Said, Azerbaycan bölgesine girdiğinde ona burada Hasan Ali Bey ile birlikte Akkoyunlu Mahmud Bey, Pir Ali, Ali Şekeroğlu, Ağaçerili Ali Bey, Suhrib Rüstem Tarhan Bey ve Hacı Şeyh Ali Bey gibi bölgedeki emir ile beyler ve yaklaşık 10 bin kişilik Türkmen süvarisi katıldı. Ayrıca Erdebil Şeyhi Şeyh Cüneyt de zahire ve yiyecek konusunda Ebû Said ve adamlarına yardım etti.⁹⁷ Bu sırada Ebû Said, etrafında toplanan beylere vaatlerde bulunmaya başladı. Hasan Ali'ye saltanat nişanı vererek Azerbaycan'ı ona bırakırken Akkoyunlu Mahmud Bey'i de Uzun Hasan Bey'in üzerine, Diyarbakır'a, gönderdi.⁹⁸

Uzun Hasan Bey, Ebû Said'in kendisi ile mücadele etme ko-

⁹⁴ Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 188.

⁹⁵ Devletşah Semerkandî, C.IV, s. 551.

⁹⁶ Şerefhan, C. II, s. 115.

⁹⁷ Ebû Bekr-i Tihârî, s. 307-308.

⁹⁸ Ebû Bekr-i Tihârî, s. 308.

nusunda kararlı olduğunu görünce onu caydırmak için elçiler gönderdi. Eski metbû ve tabiiyet hukukunu hatırlatmaya çalıştı.⁹⁹ Bu sırada Akkoyunlu Beyler, Cuşni, Avnik, Bayezid ve Gerni Kalelerini alarak hâkimiyet sahalarını genişletmekteydi. Uzun Hasan Bey, Nahcivan'a indiğinde Ebû Said Miyane'de idi. Uzun Hasan, bu kez yeğeni Murad Bey'i kıymetli hediyelerle elçi olarak Ebû Said'in huzuruna gönderdi.¹⁰⁰ Uzun Hasan'ın tek arzusu Azerbaycan hâkimiyetinden dolayı Timurlularla çarpışmamaktı. Bu yüzden Azerbaycan'ın Hasan Ali'nin değil kendisinin olmasını istemekteydi. Murad Bey, Miyane'ye varıp Ebû Said'in huzuruna çıkmadan önce uzun bir bekleyiş ve kabul resmine tabi tutuldu.¹⁰¹ İki günlük bekleyiş ve korkutulma süreci neticesinde bargâhta 28 defa diz çöktürüldükten sonra Ebû Said'in huzuruna çıkabilen Murad Bey, ona amcası Uzun Hasan Bey'in mesajını ilettili.¹⁰² Uzun Hasan Bey, Ebû Said'e karşı bir suçtu olduysa kendisini affetmesini istedi. Yaklaşık bir asırdır kendilerini Timurlu hanedanının bağlıları saydığını dile getirmekteydi. Ayrıca Timurlulara bağlı olan ve birkaç yıldır düşman Kara Koyunluların eline geçen Irak ve Fars'ı onlardan alarak Ebû Said'in naiplerine verdiğini, Azerbaycan'da yönetim yetkisi olmayan Ebû Said'in adına hutbe okuttuğunu sikke bastırıldığını ve bölgeyi ona teslim ettiğini belirtmekteydi. Kışın

⁹⁹ Hasan-ı Rumlu, s. 455.

¹⁰⁰ Ebû Bekr-i Tihriani, s. 308-309; Abdurrezzak Semerkandi, elçinin adını Uzun Hasan Bey'in yeğeni Emir Celaleddin Yusuf Bey olarak kaydetmektedir. Bkz.; Abdurrezzak Semerkandi, C. II/II, s.974.

¹⁰¹ *Kitâb-ı Diyârbekriyye*'de bu kabul töreni detaylı olarak anlatılmaktadır. "Murad Beğ, Miyane sahrasında Sultan Ebû Said'in karargâhına yaklaştığı zaman, karargâhu araba ile kuşattıkları zamana kadar onu o civarda durdurdular. Çok miktarda gölgelediği, büyük çadırı (kendolan), normal çadır ve otağı halka duvarı (cerge) yaptılar. Onu iki gün sonra orduya soktular. Bir topluluğu da Kalmaklılar kılığına sokarak, "Bunlar insan yer" dediler. Murad Beğ, araba çemberine yaklaşınca onun ayağının ucunda yürüten bir kimseyi o topluluğun eline verdiler. Onlar, onu hemen öldürüp, "Yiyeceğiz" diyerek parçalarını kaptılar. Murad Beğ'in hediye (pişkeş) olarak gönderdiği birkaç atı ürküttüler. Kuşatılan yere girince önce onu divana göturdüler. Sultan Ebû Said Mirza'nın oğlu Sultan Muhammed ve divan emirleriyle (ümera-yı divan) görüşti. Ondan sonra onu Sultan'ın bargâhına soktular. Büyük bir şölen (filan) düzenlediler. Sultan tahta oturdu. Murad Beğ'i tahtın ayağına oturtular. Şahane hediyeler sundular." Bkz.; Ebû Bekr-i Tihriani, s. 309.

¹⁰² Hasan-ı Rumlu, s. 458.

gelmesi ve karın yolları kapatmasından dolayı da kendisinin Azerbaycan'dan çekilmesinin zor olduğunu ve burada kalması için Ebû Said'den kendilerine izin vermesini istedi. Eğer Ebû Said, bu gerekçeye inanmazsa durumu yanına sığınan Akkoyunlu düşmanlarından teyit edebilirdi.¹⁰³ Buna karşılık Ebû Said, Uzun Hasan Bey'in elçisine; "*Hasan Bey'in babamın kabrinin bulunduğu yer olan Azerbaycan'ı bana bırakması gerekir. Ayrıca çocukları Rum ve Şam tarafına göndereceğim. O diyar alındığı zaman inşallah vilayeti Azerbaycan'ın karşılığında ona veririm*"¹⁰⁴ diyerek Azerbaycan konusunda olumsuz bir tutum takındı. Murad Bey'i yanına Mahmud Hacı Lak'ı elçi olarak verip Uzun Hasan'a gönderdi.¹⁰⁵

Ebû Said'in otağından Ebû Said'in elçisiyle Uzun Hasan'ın huzuruna gelen Murad Bey, Azerbaycan konusunda onun tutumunu, kabul resmi sırasında yaşadıklarını ve hediye olarak gönderilen atların ürkütüldüğünü anlattı. Anlatılanlar karşısında Uzun Hasan Bey, "*atı ürkütmek, deoleti ürkütmek demektir. Bir masumu, adam yiyen uydurmasıyla nitelenen bir topluluğun eliyle öldürtüp ondan sonra parça parça yapmak, benzerini kâfirlerin yapmayacağı bir zulümdür. İslamiyet, adalet ve şeriat davası güden bir kimse, böyle davranışlara nasıl izin verir?*"¹⁰⁶ diyerek şaşkınlığını ortaya koydu. Uzun Hasan Bey, huzurdaki Ebû Said'in elçisine; "*Bizimle onun durumu, bir çölde susuzluğun istilasına uğramış iki kardeşin durumuna benzemektedir. O iki kardeşten birisi bir çölde iki su testisi buldu. Birini kardeşine verip birini kendine aldı. O kardeş, büyük bir hırs ve tamahla, daha testideki suyun tamamını içmeden diğer testiye gözünü dikti. Kardeşi ona; Her iki testi de ben buldum. Kardeşlik bağından dolayı onu paylaştırdım. Sen daha kendi testini bitirenden gözünü benimkine diktin, dedi. Onun gibi Irak ve Azerbaycan da iki testi gibidir. Bunun her ikisini de ben buldum. Irak'ı ona*

¹⁰³ Abdurrezzak Semerkandi, II/II, s. 975.

¹⁰⁴ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 309; Ayrıca Ebû Said'in Uzun Hasan Bey'e göndermiş olduğu Bitik için Bkz.; Akdes Nimet Kurat, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarıklar ve Bitikler*, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul 1940, s. 126-128.

¹⁰⁵ Hasan-ı Rumlu, s. 458.

¹⁰⁶ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 309.

bıraktım. Azerbaycan'ı da kendime sakladım. Sultan Ebû Said Mirza, daha Irak'a tamamen sahip olmadan Azerbaycan'a yönelmesi saygısızlığın son derecesidir."¹⁰⁷ Böylece Uzun Hasan Bey, Ebû Said ile kendisi arasındaki kardeşliğin bittiğini vurguladıktan sonra onu geri gönderdi. Daha sonra Uzun Hasan Bey, Timurlularla çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu anlayınca gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. Yine de mücadeleden önce diploması yolununun tamamen terketmedi. Kışı geçirmek için Sultaniye'den Karabağ'a inen Ebû Said ile kendisi arasında sürekli elçiler gidip gelmekteydi. Ebû Said, Aras vadisine indiğinde Uzun Hasan Bey'in elçisi Kadı Alaaddin Ali Bey huzura geldi. Uzun Hasan Bey, elçisi aracılığıyla; "ehli İslâm'dan bir topluluk üzere asker sevk etmek için seferin sebebi için delillin olması gerektiğini aksi halde bu durumun hükümdarlık kanununa, dine ve adalete ters olduğunu, kendilerinin sultana iyilik ve yardımda bulduklarını, Irak ve Farsı onun adına aldıklarını" dile getirdi. Uzun Hasan Bey'in bu mesajına karşılık Ebû Said, elçi Kadı Alaadin Ali'ye; "yapacağı seferin sebep ve delili olarak babasının kabristanının Tebriz'de olmasını gösterdi. Ayrıca Uzun Hasan Bey'in dedeleri gibi itiaat ve bağlılık içinde olması gerektiğini belirterek, hedefinin Hasan Bey'i Azerbaycan'dan vaz geçirip Diyarbakır'a dönmesini sağlamak olduğunu, Azerbaycan'a karşılık Rum'u ve Şam'ı fethettiğinde ona vereceğini" ifade etti.¹⁰⁸ Ebû Said'in cevabını alan Kadı Alaaddin Ali Bey, geri dönmek için huzurdan ayrıldı. Ancak Ebû Said, Kadı Alaadin Ali Bey'le birlikte kendi elçisi Mahmud Hoca'yı da Uzun Hasan'a gönderdi.¹⁰⁹ Uzun Hasan'ın huzuruna çıkan Alaaddin Ali Bey, Ebû Said'in mesajını ona anlattı. Buna karşılık Uzun Hasan Bey, elçi Mahmud Hoca'ya; "Şu ana kadar bizden muhabbet yolunu yürümekten başka bir hareket olmamıştır. Emir Timur-i Küreğan'ın ailemiz hakkında yapmış olduğu ilgi ve iltifatlara karşılık, bizden, elimizden geldiği kadar bağlılık ve samirniyet görülmüştür. Billhassa şu sırada arka arkaya, durmadan yiğitliğin adet ve töresini

¹⁰⁷ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 310.

¹⁰⁸ Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 311.

¹⁰⁹ Hasan-ı Rumlu, s. 459.

yerine getirdik. Şimdi iyiliğin yerine kötülük alacaksa, haklar kabul yerine geçmeyecekse, olacağı kendilerinden bilsinler. Fakat biz önce kabzası sizin elinizde olan bir kılıç gibiydik ve o, düşmana kullanılıyordu. Şimdi onun kabzasını düşmanın eline vermişsiniz, kendinize vuruyorsunuz.”¹¹⁰ şeklinde konuşarak Emir Timur’un kendilerine hizmetlerinden dolayı haklarını verdiğini belirtti. Ayrıca Hasan Bey, elçiye Timurlularların düşmanları Kara Koyunlarla hareket ettiğini, kılıç ve kabza örneğini vererek, dile getirdi.

Elçilerin gidip gelmesi iki taraf arasındaki gerginliği iyice arttırdı. Uzun Hasan Bey, Timurlularla çarpışmak için Karabağ’ı seçerek burada hazırlıklar yapmaya başladı. Akkoyunlar Karabağ’a giden yolları tuttu ve Aras üzerindeki köprüleri yıktırarak zahire nakliyesini engellemeye çalıştı. Hasan Bey, bununla da yetinmedi. Mirza Şahrüh hanesinden Baysungur’un torunu Yedigâr Muhammed’i Timurluların yeni hükümdarı olarak kabul etti. Öyleki Ebû Said’in elçisi Mahmud Hoca, Uzun Hasan’ın huzuruna geldiği vakit ona, adı geçen şehzadenin elini öptürdü.¹¹¹ Ebû Said, Sultaniye’den ayrılarak kışı geçirmek üzere Halhal üzerinden Erdebil’e oradan da Aras vadisine indi. Buradan ilerlerken Uzun Hasan Bey’in çok da kalabalık olmayan askeri birliklerinin saldırılarına maruz kaldı. Başta Hüseyin-i Koca Hacı olmak üzere Şah Ali Bey, Hızır Bey-i Tarhan, şehzade Muhammed, Hamza ve Yusuf Bey, Şah Masur, Hüseyin-i Uveys ve Zü’nun gibi Akkoyunlu beyler, Timurlulara saldırarak onları yıpratmaya çalıştılar.¹¹² Ebû Said, bu saldırılara rağmen Karabağ’a inmek istedi. Bunun için Miyane’den harekete geçti ve bölgeye geçiş için Aras ve Kür suları üzerindeki köprüleri kullanmak istedi. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, buradaki yolların birçoğu Akkoyunlu askerleri tarafından tutulmuştu ve sular üzerindeki köprüler de yıktırılmıştı. Ebû Said, Karabağ’ın yaklaşık 7 fersah yakınlarında iken zahire yokluğu çekti ve bu yüzden Mahmudabab’a yöneldi. Fakat

¹¹⁰ Ebû Bekr-i Tihârî, s. 311.

¹¹¹ Hasan-ı Rumlu, s. 459.

¹¹² Ebû Bekr-i Tihârî, s. 314.

Timurlu ordusu buraya geldiği vakit bölgede kıtlık baş gösterdi. Bir taraftan Akkoyunların saldırılarına maruz kalarak kayıplar veren Ebû Said, diğer taraftan da kıtlıkla mücadele etmeye çalışmaktaydı. Öyleki ordugahta “1 men arpa 10 tenge yükselmişti”. Bu nedenle Timurlular, Şirvan tarafından gemilerle yiyecek tedarik yoluna başvurdu.¹¹³ Ebû Said, kıtlıkla mücadele için Şirvanşah Ferruh Yesar’a elçi göndererek tahıl ve erzak göndermesini ve askeri manada Akkoyunlara karşı yanlarında durmalarını, hatta evlenmek için ondan kızını dahi istedi. Böylece Şirvanşahları akrabalık yoluyla yanında tutmaya çalıştı. Ebû Said, daha da kuvvetlenmek adına Şeki valisi Abdü’l Gaffar ve Karamanlı Beylere hilat ve kılıç kemer yollayarak desteklerini istedi.¹¹⁴

Akkoyunlu karavulların saldırıları karşısında giderek güç kaybetmeye başlayan Ebû Said, Mahmudabab’dan ayrılmak istedi. 3 günlük bataklıklarla dolu zorlu bir yolculuktan sonra Kür ırmağının aktığı bir noktada konakladı. Bir taraftan Hazar denizi diğer taraftan Kür ırmağının olduğu bu yeni konak yerinin güvenliği için kara tarafına arabalar dizdirdi ve hendekler kazdırdı. Kışı burada atlattıktan sonra baharda Akkoyunlar üzerine sefere çıkma planı yapmaktaydı. Çünkü bu bölgede Timurlu askerlerin zahire yokluğundan çektikleri kıtlık, Şirvanlı tüccarların getirdikleri mallar sayesinde çözülmüştü. Ancak Timurlu ordugâhının 1 fersah uzağındaki bir geçitten bu tüccarların malzeme getirerek satış yaptığını duyan Uzun Hasan Bey, buna mani olmak için Osman Bey b. Cihângir Mirza ile Hamza Bektaş’ı yanlarına 100 süvari ile geçide gönderdi. Bu beyler ilgili geçide müdahale ettikleri sırada Hasan Bey ise Şirvan hâkimi Ferruh Yesar’a bir elçiyle; “*Çağatay askerleri bu diyardan uzağı seçip, kendi yollarına gidecek. Sonunda onların dostluğu ve düşmanlığının ne olduğu o zaman bilinecektir*”¹¹⁵ mesajını göndere-

¹¹³ Abdurrezzak Semerkandî, II/II, s. 982.

¹¹⁴ Ebû Bekr-i Tihârî, s. 309; Aka, *İran’da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, s. 80; Kazım Paydaş, “Timurlu ve Türkmenlerin Şirvanşahlarla Olan Münasebetleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S.40, 2006, s. 127.

¹¹⁵ Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvinî, *Hold-i Barin (Tarih-i Timuryan)*

rek onun Ebû Said'den desteğini çekmesini istedi. Uzun Hasan Bey'in gücünden çekinen ve Timurluların mevcut durumundan memnun olmayan Şirvan hâkimi Ferruh Yesar da Uzun Hasan Bey'e bir elçi gönderdi. Şirvanşah elçisi Abdü'l Halik Akkoyunlu ordugahına gelerek Şirvan hakiminin Ebû Said'den desteğini çektiğini bildirdi. Uzun Hasan Bey durumdan memnun kaldığını bildirmek için Mirza Cihanşah'ın yanında çalışan Emir Abdü'lhak'ı, Şirvan hâkimine elçi olarak gönderdi.¹¹⁶

Şirvanşahların Ebû Said'den desteğini çekmesi, Timurluları çok zor durumda bıraktı. Ayrıca Timurlular, Akkoyunlu Hasan Bey'in emriyle harekete geçen Hacılı Emir Hasan ve Şehzade Uğurlu Mehmed'in yoğun saldırıları karşısında yaklaşık 3 ay Andek ve Arbe Hisarında mahsur kaldı. Hatta Cakırlu topluluğu bu saldırılar karşısında büyük zarar gördü. Kuşatma sırasında halktan hiç kimsenin dışarı çıkıp savaşmaya gücü yoktu. Timurlu ordusundan kaçıp Uzun Hasan Bey'e katılanlar da oldu. Bu katılanlar aynı zamanda Hasan Bey'e Ebû Said'in, geldiğine pişman olduğu haberini verdiler. Nitekim çok geçmeden Ebû Said, Uzun Hasan Bey'e bir elçi göndererek buradan ayrılacağını ve aralarında barış olmasını istediğini bildirdi. Uzun Hasan Bey ise gelen elçiye karşılık, Mihmandar Rüstem'i Ebû Said'in elçisiyle birlikte gönderdi. Ebû Said, huzura gelen Uzun Hasan'ın elçisi Mihmandar Rüstem'i tutuklattı ve Mihri suyunu tutarak Kızılağaç tarafına çekildi. Ebû Said'in Hasan Bey'e gönderdiği elçiden maksadın barış olmadığı, tam tersine Akkoyunlarla savaşmak için vakit kazanmak ve uygun bir mevzi elde etmek olduğu anlaşıldı.¹¹⁷ Öyleki birçok Timurlu emiri ve Kara Koyunlu Hasan Ali, buraya gelip Ebû Said'e katıldı. Bu sırada Hasan Bey, Horasan tarafından Ebû Said'e katılmak üzere birçok askerin, cephane ve erzakla ordugaha yaklaştığı haberini aldı. Buna mani olmak için Emir Ömer Bey'i 300 kişilik bir birlikle onların üzerine gönderdi. Ömer Bey, ele ge-

ve Türkmenan), (Haz. Mir Haşim Muhaddis), Miras-ı Mektub Neşriyat, Tahrân 1379, s. 636.

¹¹⁶ Hasan-ı Rumlu, s. 459.

¹¹⁷ Ebû Bekr-i Tihri, s. 313.

çirdiği cephane ve malları Akkoyunlu ordugahına getirdi. Hüseyin-i Koca Hacı olmak üzere Şah Ali Bey, Hızır Bey-i Tarhan, şehzade Muhammed gibi Akkoyunlu beyleri küçük gruplar halinde Timurlu ordusunu yıpratmaya çalışırken Murad b. Cihangir kardeşi Ali Han Bey ve İbrahim Şah Beyler de 3 bin kişilik kuvvetle gece baskınları şeklinde Timurlu ordugahındaki birçok çadırı yaktı. Timurlular büyük zararlar gördüler. Ebû Said de Mahmudabad ve Şirvan'a inmek istedi.¹¹⁸

Ebû Said her ne kadar Şirvan'a geçmek istese de Uzun Hasan Bey'in Şirvan hâkimi Ferruh Yesar'ı tehdit etmesi Ebû Said'i önemli bir müttefikten etmişti. Öyleki Şirvan hakimi sonraları Hasan Bey'in etkisinden dolayı Ebû Said ile düşmanlık yoluna başvurdu.¹¹⁹ Bu yüzden Ebû Said, Muga'n'a geldi. Bu güzergahta otlarının zehirli olduğu bir alan, çoğu hayvanın telef olmasına neden oldu. Durumun giderek kötüleşmeye başladığını gören iki hükümdar bu duruma son vermek için karşılıklı olarak birbirlerine elçiler göndermekteydi. Nitekim Uzun Hasan Bey, Muga'da bulunan Ebû Said'e bu kez Seyid Erdebil'i gönderdi. Ebû Said'in ordugahına gidip gelen Seyid Erdebili, Uzun Hasan Bey'e Timurlu ordusunun kötü bir halde olduğunu bildirerek onların yakında kaçacaklarını söyledi.¹²⁰ Çok geçmeden Ebû Said, Şirvanda varlık gösteremeyeceğini anladı ve Erdebil'e gitmeye karar verdi. Buraya geldiğinde çok kayıplar veren Ebû Said, erzak temini için Emir Bayezid-i Bestami ile Hoca Burhâneddin Kirmani'yi 3 bin deve ve 200 tümen nakitle gıda getirmek üzere Kızılağaç tarafına gönderdi.¹²¹

Uzun Hasan Bey, Ebû Said'in vaziyetinin giderek daha da kötüleştiğini görünce Timurlu ordugahı üzerinde baskılarını artırdı. Bunun için emir ve şehzadelerinden bazılarını Ebû

¹¹⁸ Hasan-ı Rumlu, s. 462; Ebû Bekr-i Tihri, s. 314; Şerefhan, C. II, s. 116.

¹¹⁹ İsfehâni-yi Kazvini, s. 636.

¹²⁰ Şerefhan, C. II, s. 116.

¹²¹ Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvini, s. 636; Semerkandî ise Emir Bayezid-i Bestami ile Hoca Burhâneddin oğullarının görevlendirildiklerini ve 3 bin adet deve değil altın olduğunu yazmaktadır. Bkz.; Abdurrezzak Semerkandî, II/II, s. 988.

Said'in üzerine gönderdi. Nitekim Ömerli Emir Bey, Bayındır Bey, Muhammed Bey, Beşaret Bey, Avşarlı Mansur, Dulkadiroğlu emir Aslan, Mansur-i Afşar, Murad Bey, Yusuf Bey b.Cihânşah, Ebû Said İnak, Musa Bey gibi emirler 1.000 kişilik bir kuvvetle Ebû Said'in üzerine yürüdü.¹²² Az bir birlikle çıkarılan bu taciz seferinde Akkoyunlu Beyler ve Emirler, Timurlular karşısında mağlup oldu. Buna karşılık Ebû Said'in kendi tarafına doğru ilerlediğini gören Uzun Hasan Bey, bu kez de Emir Ömer'i 300 kişilik genç bir birlikle Timurlu mallarını yağma için gönderdi. Ömer Bey görevini gerçekleştirerek geri döndü. Bu sırada Uzun Hasan Bey, Mahmudabad önlerine gelindiğinde İshak Aka, Mevlâna Şeyh Ahmed ve Pürnaklı Şah Ali'yi ordu-gah kurmak için görevlendirdi.¹²³ Ancak Akkoyunlar yine de Timurlulara karşı tazyiklerini de sürdürmekteydi. Yaklaşık 200 kişilik bir Akkoyunlu birliği Timurlulara saldırmaya çalışırken Timurlu emirlerinden Seyyid Mezid Bey bu kuvvetleri mağlup etti. Uzun Hasan Bey bunu öğrenince Mezid Bey'in üzerine yeni bir birlik göndererek onu mağlup edip esir aldı.¹²⁴ Seyyid Mezid Bey'in Akkoyunlara esir düştüğü haberini alan Ebû Said, onu kurtarmak ve barış yapmak için Uzun Hasan Bey'e elçiler gönderdi. Önce Seyyid Gıyaseddin-i Mazenderani'yi elçi olarak gönderen Ebû Said, henüz adı geçen elçi geri dönmeden Akkoyunlara yeni elçiler gönderdi. Bu elçiler; Mazendaranlı Seyyid Abdülhayy, Seyyid İbrahim-i Kumî'yi ve Ebû Said'in annesi idi.¹²⁵

Huzura gelen Ebû Said'in elçileri ve annesi, Hasan Bey'in uygun gördüğü herşeyi Ebû Said'in kabul edeceğini belirten mesajını ileterek barış teklifinde bulundular. Buna karşılık Uzun Hasan Bey, elçi heyetine; *"Sultan Ebû Said Mirza'da görülen bu ahde vefasızlıklara rağmen, eğer bizzat kendisi gelirse, aklından*

¹²² Ebû Bekr-i Tihranî, s. 316.

¹²³ İlhan Erdem, Kazım Paydaş, *Akkoyunlu Devleti Tarihi (Siyaset, Teşkilat, Kültür)*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007, s. 100.

¹²⁴ Yahyâ Abdüllatif el-Hüseynî Kazvîni, s. 220; Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvîni, s. 637.

¹²⁵ Abdurrezzak Semerkandî, II/II, s.988; Hasan-ı Rumlu, s. 466; Kadı Ahmed Gaffarî Kazvîni, s. 252.

geçeni elde eder" dedi. Hasan Bey'in bu sözü karşısında Ebû Said'in annesi; "Onun gelmesinin zorlukları var. Araya birçok engel girmiştir" diyerek özürler sıraladı. Bunun üzerine Hasan Bey, "Eğer o, Şah Mahmud Mirza'yı gönderirise, emeline ulaşmış olacaktır" diye bir cevap verdi.¹²⁶ Yapılan görüşmeler neticesinde Ebû Said'in annesi ve elçileri, Uzun Hasan Bey'in ordugahından ayrılıp Timurlu ordugahına doğru yol aldı. Bu sırada annesinin gelmesini bekleyen Ebû Said, barış sağlanmadığı takdirde kendisi için sıkıntılı günlerin yakın olduğunu düşünmekteydi. Çünkü Timurlu ordusu, Akkoyunlu askerlerinin taciz saldırısının yanı sıra soğuk ve açlıktan dolayı da büyük kayıplar vermektedir.¹²⁷

Elçi heyetinin Timurlu ordugahına gelişleri beklenirken Mahmud Mirza ve Şahruh Mirza, babaları Ebû Said'in yanına geldiler. Ebû Said, Uzun Hasan Bey ile barışın sağlanamadığını anlayınca Akkoyunlu saldırısına maruz kalmamak için kaçmaya çalıştı. Nitekim Mahmud Mirza, ağırlıkları ve büyük emirlerinden bazılarıyla birlikte Sultaniye ve Rey taraflarına yönelince Ebû Said de birkaç sadık adamıyla kaçmaya kalkıştı. Timurlu ordugahını yakından takip etmekte olan Uzun Hasan Bey, Ebû Said'in adamlarıyla kaçmaya çalıştığı haberini alınca hazinesini ve çadırını ele geçirmek için Akkoyunlu askerlerini yağmaya gönderdi. Yağma neticesinde Ebû Said'in birçok kıymetli eşyası ve hazinesi ele geçirilirken birçok Timurlu Emiri de Akkoyunlu tarafından esir alınıp öldürüldü. Uzun Hasan Bey, kaçmakta olan Ebû Said'in peşinden Halil Mirza, Zeynel Mirza, Bayramlı Şah Ali'yi yolladı. Önce Ebû Said'in hanesinden eşleri ve mirzalar sonrasında ise Ebû Said yakalanarak Karabağ'da bulunan Akkoyunlu ordugahındaki Uzun Hasan Bey'in huzuruna getirildi. Uzun Hasan Bey, Ebû Said'i ordugahının girişinde karşıladı ve kucaklayıp ona saygı gösterdi. Fakat Hasan Bey, Ebû Said ile otağa girdiklerinde ona oturma yeriyle ilgili aynı saygıyı göstermedi. Buna karşılık Ebû Said; "bu yer bana layık

¹²⁶ Ebû Bekr-i Tihranî, s. 318-319.

¹²⁷ Kadı Ahmed Gaffarî Kazvinî, s. 252; Devletşah Semerkandi, C.IV, s. 551.

değildir” deyince Hasan Bey ona; “eğer sen kendin gelseydin yerin daha yüksekte olurdu. Şimdi sana neresi gösterilse oraya otur” şeklinde manidar bir cevap verdi. Çünkü Hasan Bey tüm olup bitenin müsebbibi olarak Ebû Said’i göstermekteydi. Ebû Said, Uzun Hasan’a hitaben; “bizimle sizin haneniz arasında yüz yıllık dostluk vardır. Düşmanlık ise üç aylık, eski dostluğun hakları, kısa süreli bir düşmanlıkla ziyan edilmemelidir” dedi. Buna karşılık Hasan Bey, “dostluk Şahruh Mirza’nın hanedanı ile bizimki arasında idi. Bizim sizinle hiçbir zaman dostluğumuz olmamıştır. Şimdi Şahruh Mirza’nın hanedanından Yedigâr Muhammed Mirza bizim yanımızdadır. Onun ulu atasının hakları kaybolmamıştır. Ona karşı koruma, kollama ve saygı görevleri yerine getirilecektir” şeklinde cevap verdi.¹²⁸

Ebû Said için artık son başlamıştı. Nitekim yukarda bahse konu olan konuşmada Timurlu Akkoyunlu dostluğuna vurgu yapan Ebû Said, esasında Uzun Hasan’dan kendisinin serbest bırakılmasını istemekteydi. Ancak bu isteği Uzun Hasan tarafından karşılanmadı, kendisini Timurlu Şehzadesi Yedigâr Muhammed Mirza’ya verdi. Nitekim Ebû Said, Yedigâr Muhammed’in emri üzerine nökerleri tarafından öldürüldü (6 Şubat 1469).¹²⁹ Böylece vaktiyle Ebû Said’in öldürmüş olduğu Şahruh’un eşi Gevherşad Ağa’nın intikamı alındı. Ebû Said’in kafası sonradan Mısır Sultanı Kayıtbaya gönderilirken cesedi ise annesine verilerek Horasan’a defnedilmesi sağlandı.¹³⁰

Ebû Said’in ölümünden sonra Uzun Hasan Bey; Azerbaycan, Irak ve Fars üzerinde tamamen hakimiyet kurarak devleti-

¹²⁸ Ebû Bekr-i Tihârî, s. 319-320.

¹²⁹ Abdurrezzak Semerkandî, II/II, s.990; Ebû Bekr-i Tihârî, s. 320; Hasan-ı Rumlu, s. 468-469; Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvinî, s. 639-640; Budak Münşî Kazvinî, s.79; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 133; Hinz, s.46; Hayrunnisa Alan, *Sultan Ebû Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1469)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 137.

¹³⁰ Hinz, s.46; Alan, *Sultan Ebû Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1469)*, s. 138. Ayrıca Uzun Hasan Bey, Ebû Said’i öldürmesi münasebetiyle Osmanlı Sultanı II. Bayezid’e Farsça bir mektup gönderdi. İlgili mektup için Bkz.; Tâci-zâde Sa’dî Çelebi, *Münşeatı*, (Nşr. Necati Lugal, Adnan Erzi), İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1956, s. 13-15.

nin merkezini Diyarbakır'dan Tebriz'e taşıdı.¹³¹ Ayrıca Hasan Bey, Timurlu topraklarını, özellikle Horasan'ı, yanında tuttuğu Yâdigâr Muhammed Mirza'ya vererek bölgenin kendi nüfuzu altında kalmasına çalıştı. Uzun Hasan Bey, Ebû Said'den sonra bir diğer asi lider Kara Koyunlu Hasan Ali'nin üzerine Uğurlu Muhammed'i bazı emirler ve 10 bin kişilik bir askeri kuvvetle Hemedan'a gönderdi. Çok geçmeden Uğurlu Muhammed, Hasan Ali'yi Hemedan'da sıkıştırarak öldürdü (1469). Böylece Akkoyunları uğraştıran bir diğer tehlike de ortadan kalkmış oldu.¹³² Diğer taraftan Ebû Said'den sonra geride kalan asker, emir ve komutanların ne olacağı hususu önemli bir problemdi. Öyleki savaş ve kıtlıktan dolayı sefalet içinde olan emir ve askerler arasında Akkoyunlara itaat ve bağlılık bildirenlerin durumu Akkoyunlu Beyler tarafından iyileştirilmeye çalışıldı ve bunların tamamı Yâdigâr Muhammed'in emrine verildi.¹³³

Sonuç

Yakındoğu coğrafyasının önemli iki devleti olan Timurlu ve Akkoyunluların münasebetleri en erken 15. asırdan itibaren başladı. Akkoyunlar, Doğu Anadolu'da henüz kuruluş evresinde Emir Timur'u metbu kabul ederek onunla birlikte hareket etti. Kara Yülük Osman'ın bölgedeki Kara Koyunlu ve Osmanlı karşısında kendisini güvence altına alma isteği ve Sivas'ı alma arzusu, onun 1400'de Alıncak kalesindeki Timur'un tabiiyetine girmesine neden oldu. Kara Yülük Osman Bey, Timur'u metbu kabul etmesi sonrasında Timur'un Anadolu ve Suriye seferlerine katıldı ve buralarda kılavuzluk vazifesini ifa etti. Böylece ona sadakatini gösterdi. Timur, Osman Bey'in bu hizmet ve bağlılığı karşılığında ona emirlik menşuru verdiği gibi onları ezeli rakipleri Kara Koyunlara karşı da korudu.

Osman Bey, kendisine verilen menşurla birlikte beyliğinin temellerini yine Timur'un kendisine verdiği Âmid'de attı. Ak-

¹³¹ Yahyâ Abdüllatif el-Hüseynî Kazvîni, s. 220.

¹³² Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 323; Budak Münşi Kazvîni, s.72; Hinz, s. 47.

¹³³ Hasan-ı Rumlu, s. 469-470; Alan, *Sultan Ebû Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1469)*, s. 139.

koyunlar, Timur sonrasında ve Mirza Şahruh zamanında Timurlu devletine bağlılıklarını sürdürdü. Bu dönemde Kara Koyunlara karşı Osman Bey ve evlatları Mirza Şahruh ile birlikte harekete etti. Öyleki Osman Bey, Akkoyunların Timurlulara sadakatinden dolayı Döşkaya savaşında yaralanarak canından oldu. Osman Bey'in ölümü sonrasında Akkoyunlu şehzadelerin Timurlularla münasebetleri metbuluk ve tabilik hukukunun ötesine geçti. Timurlu şehzadesi Mirza Cukî, Osman Bey'in kızı Hanım'la evlenerek Timurlu ve Akkoyunlular arasında akrabalık bağı kurdu. Mirza Şahruh'un 1447'de ölümünden sonra Timurluların kendi içinde düşmüş oldukları saltanat mücadelesi Timurlu devletini zayıflattığı gibi Akkoyunların da bu devlete bağlılığını azalttı. Akkoyunların Timurlulara karşı bağlılıklarının azalmasının bir diğer sebebi ise Timurluların bölgede giderek güçlenen Kara Koyunlarla daha iyi ilişkiler kurmasıydı.

Akkoyunlu Ali Bey (1435-1438), Hamza Bey (1438-1444) ve Cihangir Mirza (1444-1453) Beyler dönemlerinde Timurlu ve Akkoyunlu münasebetleri uzun bir duraklama dönemine girdi. Akkoyunlu ve Timurlular arasında yaklaşık yarım asır devam eden metbu ve tabilik hukuku, Uzun Hasan Bey'in Akkoyunların başına geçmesiyle birlikte mücadele ve çatışma eksenine kaydı. Öyleki önceleri Kara Koyunlu düşmanlığı üzerinden oluşturulan iyi münasebetler, yine Kara Koyunlardan dolayı bozularak karşılıklı düşmanlığa dönüştü. Kara Koyunlu Cihanşah'ın öldürülmesinden sonra Azerbaycan ve Irak üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen Timurlu Mirza Ebû Said ile Uzun Hasan Bey karşı karşıya geldi. Nitekim bu karşılaşmalar sonucunda Mirza Ebû Said bunu canıyla ödedi. Netice itibariyle Akkoyunları güçlü bir devlet haline getiren Uzun Hasan Bey döneminde Timurluları metbu olarak görmek ortadan kalktı. Akkoyunlar bağımsız bir devlet olarak hâkimiyet sahalarını genişletmeye çalıştı.

Kaynaklar

Aka, İsmail, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yayınları, Ankara 2001.

- Aka, İsmail, *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, TTK Yayınları, Ankara 1994.
- Aka, İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- Aka, İsmail, "Şahruh'un Kara-Koyunlular Üzerine Seferleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 4, S. 1, İzmir 1989, s. 1-20.
- Aka, İsmail, "Timurlular", *DİA*, C. 41, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 177-180.
- Alan, Hayrunnisa, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.
- Alan, Hayrunnisa, *Sultan Ebû Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1469)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996, (Basılmamış Doktora Tezi).
- Andreasyan, Hrand D., "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 3, İstanbul 1972, s. 83-148.
- Âşıkpaşazade, *Âşıkpaşazade Tarihi*, (Haz. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003.
- Atıcı Aryancan, Ayeş, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihânşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür 1438-1467)*, Ankara Ün. SBE, Ankara 2010, (Basılmamış Doktora Tezi).
- Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, *Bezm u Rezm*, (Çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- Bala, Mirza, "Kadı Bürhaneddin", *İA*, C. VI, MEB Yayınları, İstanbul 1978, 46-48.
- Baştürk, Saadetin, "Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri, Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları", *History Studies*, C. 2, S. Özel Sayı, 2010, s. 13-26.
- Budak Münşi Kazvinî, *Cevahirü'l-Âhbar (Bahş-i Tarih-i İrân ez Karakoyunlu ta Sal-ı 984 h.)*, (Haz. Muhsin Behram Nejad) Merkez-i Neşri Miras-ı Mektub, Tahran 1378.
- Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Devletşah Semerkandî, *Tezkiretü'ş-Şuara*, C.III, IV, (Çev. Necati Lugal),

- Kervan Yayınları, İstanbul 1977.
- Ebü Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Türkçe Terc. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Ebü Bekr-i Tihriânî, *Kitâb-ı Diyârbekriyye*, C.1-2, (Yayınlayanlar, Necati Lukan ve Faruk Sümer), TTK Yayınları, Ankara 1993.
- Erdem, İhan, "Osman Bey'in Ölümünden Uzun Hasan Padişah'a Ak-Koyunlular (1435-1456), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.32, 2002, s. 103-131.
- Erdem, İlhan, "Akkoyunlu Devleti'nin Kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in Hayatı ve Faaliyetleri", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXXIV, S. 1-2, Ankara 1990, s. 99-108.
- Erdem, İlhan, Kazım Paydaş, *Akkoyunlu Devleti Tarihi (Siyaset, Teşkilat, Kültür)*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007.
- Erzi, Adnan Sadık, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *Belleten*, C. XVII, S. 70, Ankara 1954, s. 179-221.
- Feridun Bey, *Münşeât's-Selâtin*, C. 1, İstanbul 1274.
- Hâfız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, C. 4, (Neşr. Seyyid Kemal Hâc Seyyid Cevadi), *Vizâret-i Ferheng ve İrşad-i İslâmî*, Tahran 1385.
- Hândmîr, *Tarih-i Habîbü's-Siyer fi Ahbar-ı Efrad-ı Beşer*, C.4, (Haz. Muhammed Debîrsiyakî), Hayam Neşriyat, Tahran 1380.
- Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 2006.
- Hinz, Walther, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, (Çev. Tefik Bıyıklıoğlu), TTK Yayınları, Ankara 1992.
- Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, C.2, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- İbn Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, (Çev. D. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2012.
- İbni Tagrıberdi, *En-Ncûmu'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, (Çev. D. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- İdris-i Bitlisi, *Heşt Bihîşt*, C.II, (Haz. Mehmed Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş), Bitlis Eğitim Tanıtma Vakfı, Ankara 2008.

- Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, (Çev. Turgut Akpınar), İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- Kadı Ahmed Gaffarî Kazvinî, *Tarih-i Cihan Âra*, (Nşr. Hasan Neraki), İntişârt-ı Kitabfuruşi Hafız, Tahran 1343.
- Kanat, Cüneyt, "Orta Doğu'da Hâkimiyet Mücadelesi (1382-1447) Memlûk-Timurlu Münasebetleri", *Türkler*, C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 134-143.
- Kemaleddin Abdurrezzak Semerkandî, *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn*, C. II/I, II/II, (Neşr. Abdul Hüseyin Nevâî), Pejuhaşkah-ı Ulum-i İnsanî ve Muta'alat-ı Ferhengi, Tahran 1383.
- Kurat, Akdes Nimet, *Topkapı Saray Müzesi Arşivindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler*, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul 1940.
- Mehmet Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, C.II, (Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen), TTK Yayınları, Ankara 1957.
- Mircaferî, Hüseyin, *Tarih-i Timuriyân ve Türkmenân*, İntişârt-ı Danuşgâh-ı İsfehan, Tahran 1388.
- Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvinî, *Hold-i Barin (Tarih-i Timuryan ve Türkmenan)*, (Haz. Mir Haşim Muhaddis), Miras-ı Mektub Neşriyat, Tahran 1379.
- Necefli, Tevfik, *Kara Koyunluha ve Akkoyunluha*, (Farsçaya Çev. Perviz Zara' Şahmersi), Tebriz 1390.
- Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, (Çev. Necati Lugal), TTK Yayınları, Ankara 1987.
- Özaydın, Abdülkerim, "Kadı Burhaneddîn", *DİA*, C. 24, TDV. Yayınları, İstanbul 2001, s. 74-75.
- Paydaş, Kazım, "Timurlu ve Türkmenlerin Şirvanşahlarla Olan Münasebetleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S.40, 2006, s. 113-140.
- Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, Ses Yayınları, İstanbul 1993.
- Roemer, Hans R. "Timurlular", *İ.A.* C. 12/1, MEB Yayınları, İstanbul 1979, s. 347-371.

- Solmaz, Gürsoy, "Akkoyunlar'ın Kara Koyunlar'a Karşı Döşkaya Saldırısı," *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, Erzurum 2008, s. 241-246.
- Sümer, Faruk, "Akkoyunlar", *DİA*, C. 2, TDV. Yayınları, İstanbul 1989, s. 270-274.
- Sümer, Faruk, *Kara Koyunlar (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*, C.1, TTK Yayınları, Ankara 1967.
- Şahbaz, Mehibe, "Timurlu Mirzalar Meselesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 27, S. 2, 2018, s. 18-31.
- Şerefhan, *Şerefname*, C. II, (Editor by Vladimir Veliominof-Zernof), St. Petersburg 1862.
- Şerefüddin Ali Yezdî, *Zafernâme*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- Tacü's-Selmani, *Tarih-nâme*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yayınları, Ankara 1999.
- Tursun Bey, *Tarih-i Ebû'l Feth*, (Haz. Mertol Tulum), Baha Maatbası, İstanbul, 1977.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhâneddin Ahmed", *Belleten*, C. XXXII, S. 126, (Nisan), 1968, s. 191-245.
- Tâci-zâde Sa'dî Çelebi, *Münşeâtı*, (Nşr. Necati Lugal, Adnan Erzi), İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1956.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Woods, John E., *Akkoyunlular*, (Çev. Sibel Özbudun), Milliyet Yayınları, İstanbul 1993.
- Yahyâ Kazvîni, *Lübbü't-Tevârîh*, (Haz. Seyyid Celeleddin Tehrani), Müessesse-i Hıvar, Tahran 1314.
- Yınanç, Mükrimin Halil, "Akkoyunlular", *İA*, C. I, MEB Yayınları, İstanbul 1978, 251-270.
- Yınanç, Mükrimin Halil, "Cihânsah", *İA*, C. III, MEB Yayınları, İstanbul 1978, s.173-189.

Yücel, Yaşar, *Kadı Burhâneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1970.

Yücel, Yaşar, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, TTK Yayınları, Ankara 1989.

Yüksel, Musa Şamil, *El-Makrizi (Kitab es-Suluk) ve İbn Hacer (İnba`el-Gumr)`de Timur İle İlgili Kayıtlar Ve Çağdaş Arap Tarihçilerine Göre Timur Tasviri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

